תלמוד בבלי · ראשונים · חידושי רמב״ן · סדר נזיקין

חידושי רמב"ן על מכות

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי רמב"ן על מכות

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-רמבן-על-מכות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 6
דף ג. 8
דף ג: 10
דף ד. 12
דף ד: 14
דף ה. 15
דף ה: 18
דף ו: 21
דף ז. 22
דף ז: 26
דף ח. 28
דף ט. 30
דף ט: 31
דף י: 34
דף יא. 34
דף יא: 34
דף יב. 35
דף יב: 36
דף יג. 37
דף יג: 38
דף טו. 39
דף טו: 40
דף טז. 41
דף טז: 42
דף יז. 43
דף יז: 43
דף יח. 44
דף יח: 45
דף יט. 45
דף כ: 46

דף כא. 47
דף כא: 47

דף ב.

כיצד העדים וכו' שהוא בן גרושה ובן חלוצה. בדין הוא דליתני ממזר או נתין אלא מילת' דשכיחא קתני ואע"ג דבתוספתא קתני לה הכי אם העידוהו שהוא בן גרושה בן חלוצה נתין ממזר ועבד ולוקי' את הארבעים מתני' מיהא חדא מנייהו נקט דשכיחא טפי ועוד דקמ"ל דלא משלם ליה ממון אע"ג דמפסיד מיניה אכילת תרומה ושאר מתנות כהונה. וא"ת אמאי לא משלם, הא ודאי קא מפסיד לה מהני. איכא למימר גרמא בעלמ' הוא ופטור חדא כי הזיקה בדינ' דגרמי ועוד דליכא דדאין דינא דגרמי אלא בשגרם והפסיד אבל זה לא גרם הפסד כלום שהרי אינו בן גרושה על פיהם ורחמנא אמר כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר זמם לגרום. ואיכא נמי לפרוקי דכיון שאין אתה מקיים בהם כאשר זמם בתשלומי הממון שהרי אף לבניו של נדון זה הי' מפסי' מהם מתנות כהונה ואינו חייב לשלם להם כלום אף לו אינו משלם כלו' שאין אנו מקיימין כאשר זמם לחצאין כדאמרינן בגמרא בעינן כאשר זמם וליכא כלומר שאין מקיימין אותו לחצאין. ואיכא דקשי' לי' והרי העדים שאמרו אשתו של פלוני זינתה שמפסידין כתובתה ממנה והיא נהרגה ואם נמצאו זוממין נהרגין ואין משלמין ממון והאיך מקיימין בהם כאשר זמם מקצת. ואיכא למימר לא דמי דאלו התם ממון ומיתה חדא מילתא לגבי חד וכיון דבהאי גברא מקיימת כאשר זמם לעשות לה מקצת קרינא ביה כאשר זמם אבל הכא איהו פסיל להאי כהן ולזרעיה ומפסיד מיניה ממון ומזרעיה א"נ מקיימת ביה בדידי' מקצת כאשר זמם לעשות לו כיון דלא מקיים ביה כאשר זמם לעשות [אלא לו] לבדו לאו כאשר זמם הוא כלל גבי הבן ועוד דהתם כיון דרחמנא אמר קים ליה בדרבה מיניה כמאן דמקיים בה כלה מילתא ורחמנא הוא דפטריה הכא כדפטריה נמי כלהו מזיקין. ואיכא דקשיא ליה הא דאמרינן בפרק ואלו הן הנשרפין טרפה שהרג פטור משו' דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה ואמאי והא אמרינן הכא אע"ג דלא מקיים בהו כאשר זמם מקיימין בהו מלקות במקום דלא אפשר ומקבלים סהדותייהו. ואיכא למימר שאני התם דכיון (דבעי') [דגברא] קטילא בעו למקטל אין עדותן עדות ומילקא נמי לא לקי דהא לא בעי למעבד ולא מידי. וכיון דלא מלקינן להו מוהצדיקו דלא עביד כלום ולא קטלי' להו מכאשר זמם אין מקבלין עדותן, כך פי' מורי ר' יהודה נר"ו.

והא דתנן בן חלוצה לאו דוקא דחלוצה דרבנן היא ומן התורה כשר והיאך לוקין את המ' ובפרק אלו הן הלוקין אפרש בס"ד:

שהוא חייב גלות. פי' שנתחייב גלות בב"ד פלוני ורש"י ז"ל פירש שהרג את הנפש בשוגג ולדבריו צריך תלמוד שאם אמר הלה לא הרגתי אמאי גלי הא איהו מהימן

כדתנן בכריתות אמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי הניחא ללישנא דאמרינן התם משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים הכא דבר המסור לב"ד הוא ועדים נאמנין יותר ממנו אלא למאי דאמרינן דמתרצי' דבוריה מאי איכא למימר. ואיפשר לאוקומא כגון דאמר אין הרגתי מיהא לא בפניכם הרגתי ונמצאו זוממין שחייבין כדאמרינן בבבא קמא כשאמר אין טבחתי ומכרתי מיהא לא בפניכם גנבתי ולא בפניכם טבחתי ונמצאו זוממין שמשלמין א"נ כגון דלא אפש' דהוי מזיד אלא שוגג.

וקשיא לי אמאי לא קתני נמי מתניתין מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב את הכופר אין אומר ישלמו את הכופר דהא תניא בגמרא הכי. וא"ת דילמא קסבר האי תנא כופרא ממונא הוא ומשלמין ליתני שהוא חייב קרבן שאין משלמין משום דלאו בני כפרה נינהו כדאמרי' בגמרא וי"ל קרבן לא מיבעי ליה למיתני דכיון דאם רצה אינו מביא וממון שאין לו תובעין הוא פשיטא דלא משלם ומלקא לא לקי עלה דלאו עדות הוא אלא הודעה בעלמא הוא דמודיעים להו וכופר נמי לא תני דמתני' רבנן היא דאמרי כופרא ממונא ולא מחוור דלמ"ד דכ"ע כופרא כפרה ליתני נמי כופר אלא הכי איכא למימר דמתני' לא קתני אלא שלוקין וגבי כופר לא לקי. וא"ת א"כ עדות שאין אתה יכול להזימה הוא. לאו מילתא דכיון דכופרא כפרה ועיקר חיוביה בידי שמים הוא בדלא יהיב כופריה אין עדות כאן אלא לשמים שאינן צריכין לעדותו ואף הוא דינו מסור לשמים והיינו דאמרינן והני לאו בני כפרה נינהו כלומר עיקר חיובן לשמים כאשר זמם ולא נתנה לכפרה להם. והרב ר משה הספרדי ז"ל פי' שהן לוקין ואין דבריו מכוונים:

דף ב:

גמרא: **ומה הסוקל אינו נסקל**. פרש"י ז"ל עדים זוממין שהרגו אין נהרגין הבא לסקול ולא סקל לא כ"ש ולא נהי' דה"ל למימר ומה ההורג אינו נהרג כדאמרינן אין נהרגין ומ"ש הכא דנקט סקיל' טפי מכולי דוכתא דאיירי בזוממין ועוד דלא הוה לאקשויי סתם אלא הל"ל אלא הא דתניא בר' אומר כו' נימא ומה הסוקל כו' דלאו מילתא פשיטא הוא לאקשויי הכי סתם ואיכא תנאי דקסברי עונשין מן הדין כדאמרי' בפרק בן סורר.

אלא ה"פ: הסוקל את חבירו והרגו אינו נסקל לפי שהוא רוצח ודינו בסייף ומקילין עליו ממה שעשה הבא לסקול ולא סקל דהיינו עדים זוממין אינו דין שלא ליסקל כלומר שלא יעשו בו כלום כמו שהוא עשה ולא כלום. א"נ אינו דין שלא יסקל אלא יהרג בסייף. וא"כ אין מקדימין לאותה. כך פירש הרב אב ב"ד ז"ל.

ואע"ג דאסיקנא מחוורתא כדשנינן מעיקרא למימר' דבעדים זוממין לא עבדינן האי ק"ו אבל בעלמא אה"נ דרשינן ק"ו בכה"ג כדאמרי' במנחות (טו,ב) ומה המפגל אינו מתפגל הבא לפגלו ולא פגל אינו דין שלא יתפגל ותו אמרי' התם ומה האוסר אינו נאסר הכא לאסור ולא אסר אינו דין שלא יאסר אלא הכי קאמרי' הכא לא דרשי' כי האי ק"ו דהאי גלי ביה רחמנא:

ותיפוק לי' משום לא תענה משום דה"ל לאו שאין בו מעשה. ואי קשיא לך, והתנן לוקין משום לא תענה ומשום כאשר זמם ואי אליבא דרבנן קאמרי' הא אינהו אמרי במתני' דלא לקו משום לא תענה דאזהרה לעדים זוממין הא לאו מילתא דאנן הכי קאמרינן ותיפוק לי' משום לא תענה ולא ליכתוב רחמנא והצדיקו ומפרקי' אי מההיא הוה אמינא לאו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין להכי גלי רחמנא דלקו ומי' כי לקו משו' לאו דלא תענה הוא דלקו דהכא גלי רחמנא דלקו אההוא לא [ואי לאו לא תענה] לקי דלא אשכחן מלקות אלא לאו.

והאי דאמרי רבנן דאזהרה לעדים זוממין הן לאו למימרא דלא לקו עליה דכל לאו ודאי אזהרה הוא ולקי אלא ה"ק היכא שהעידו בו שהוא חייב מלקות אין לוקין אלא מ' שעונש אותו הלאו הוא כאשר זמם והכי אמר רחמנא לא תענה ברעך עד שקר ואי ענה ועשית' לו כאשר זמם הילכך כל היכא דמקיימי' בהו כאשר זמם לא ענשינן לי' (אלא) [אלאו] דלא תענה בעונש אחר שזהו עונשו אבל כי לא מקיימינן בה כאשר זמם ודאי לקי עליה דהא גלי רחמנא והצדיקו ושמעתין אליבא דכלהו אתיא.

ובדין הוא דמצי למימר משום דה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. ואע"ג דהשתא בהאי סהדותא לא אתי לידי מיתת ב"ד כדאמרינן בפרק מי שהחשיך גבי מחמר דלא לקי משום דה"ל לאו דשבת ניתן לאזהרת מיתת ב"ד. ואע"ג דמחמר גופיה לא מחייב מיתת ב"ד. ודכותה בעירובין גבי לאו דאל יצא איש ממקומו קרי ביה אל יוציא אלא חד מתרי תלת טעמי נקט.

ויש מתרץ, דהכא אליבא דר' מאיר קאמרי' דאמר אזהרת עדים זוממין מולא יוסיפו לעשות נפקא הילכך לאו דלא תענה לא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולוקין עליו כל זמן שאין בעדות זה חיוב מיתת ב"ד והא דאמרינן בסנהדרין גבי עידי גניבה בנפש שהוזמו דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין ה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו אפילו כרבנן אתיא דגלי רחמנא דלקו עדו' זוממין מוהצדיקו ומי' היכא דבהאי עדות איכא אזהרת מיתת ב"ד ודאי לא גלי ולא לקו:

קסבר כופרא כפרה הוא. [וקשה, דא"כ גבי גלות נמי] ותפוק לי' משום דלאו בני כפרה נינהו, ואיכא למימר התם נמי לאדם מסור דינו שאם יצא חוץ לתחום נהרג ולפי' היה אפשר לומר שאף זה יגלה ויעמד באותו ספק ומ"ה גלי רחמנא ביה הוא ולא זוממין:
תדע שהרי ממון ביד בעליו ומשלמין. לאו למימרא שאם שלמו אין משלמין אלא לומר שאע"פ שלא שלמו משלמין ומי' כיון דכי לא שלמו משלמין קנסא הוי לעולם ולא משלמין ע"פ עצמן לר"ע כלומר שאם אמרו הוזמנו בב"ד אין משלמין אע"פ ששלם על פיהם אא"כ הודו באמת עדות שקר העדנו דודאי משלמין דלא גרע מדינא דגרמי בדן את הדין וכיוצא בו:

דף ג.

והא דאקשי' **כל כמיניה כיון שהגיד שוב אין חוזר ומגיד** [יש להקשות אה"נ דאינו נאמן וכיון שהזיקו] משלם, ומאי קושיא, אלא דלא מיקרי עד זומם דהא עדותו קיימת. ור"ח ז"ל כתב באומר עדות שקד העדנו וכה"ג לא סגי דאינו משלם אלא עדותו שהעיד נכונה חשבינן ליה ומתקיימת, ע"כ.
והא דא"ר עקיבא **אין משלמין על פי עצמן**. לא משכחת לה אלא (בשאין) [כשאומר הוזמנו] אבל לא [כשאומר] העדנו עדות שקר. וקסבר ר"ע מה שחדשה התורה לשלם ע"פ מזימין והאמינה אלו קנס הוא. א"נ יש לומר דאפילו לר"ע אם שלם על פיהם וא"א להחזיר ממון לבעליו ודאי משלמין בהזמה ואפילו על פי עצמן ולא אמרי' אין משלמין ע"פ עצמן אלא בגמר דין. והרב ר' משה הספרדי ז"ל פוטר בהם אע"פ ששלם על ידן והודו:
כיצד שמין. פרש"י ז"ל, משום דמשמע במתניתין שדמי כתובה ישלמו וא"א לומר כן שאין מפסידין אותו אלא מה שדמי הכתובה פחותין מן הממון הכתובה לפיכך בעינן כיצד שמין. ופי' רב חסדא בבעל כלומר שמין כמה האשה (אוהבה) [או הבא] מכחה רוצה ליתן בספק זכותו של בעל ומשלמין לו והוא דבר מועט. ופי' משנתנו לדברי רב חסדא כך הוא שמין כמה אדם שלקח הכתובה רוצה ליתן בכתובתה של זו במותר שהוא זכותו של בעל שדין הכתובה כך הוא אם נתגרשה או נתארמל' יש לה ואם מתה אין לה ודמי זכותו של בעל ישלמו לו ורב נתן בר הושעיא אמר באשה כלומר שמין כמה אדם רוצה ליתן לאשה בכתובתה ואם כתובת בתולה היא ואדם רוצה ליתן מנה ופרס נמצאו משלמין חמשים וחומר הוא אצלם לפי שאין אדם רוצה ליקח כתובה מן האשה על ספק זה אלא בדמים פחותים ומשנתנו כרב נתן אתיא שפיר ואתא רב פפא ואוסיף

באשה וכתובתה לאפוקי נכסי מלוג וגוף נכסי טובת הנאה שבהם. דיכולין לומר לא ידענו שהיו לה נכסי מלוג זהו תורף פרש"י ז"ל.
וזו קשה שבדבריו למה אין משלמין לו פירו' נכסי מלוג וגוף נכסי מלוג לפי טובת הנאה שבהם שאם מתה יורשה ואינה יכולה למכור וליתן שהוא מוציא מיד הלקוחות כתקנת אושא.
והאי טעמא דכתב הרב ז"ל הא תינח היכא דלא ידעי היכא דידעי מאי איכא למימר ועוד דא"כ אפילו בנכסי צאן ברזל יאמרו כן. והכא משמע דמשלמי וה"נ מוכח בפ' החובל וא"כ אפילו בעיקר כתובה לא ישלמו אלא מנה שמא סבורין היו שאלמנה נשאת אלא ודאי כיון שע"מ כן באו שאם (שם) יש לה יפסיד ונמצא שיש לה ודאי חייבין.
ויש מי שאומר הואיל וברשותה של אשה הן עומדין אין משלמין לו. ועדיין אין זה נכון דבכתובתה משמע ששמין קאמר כלו' שמין בכתובת' וא"ה הוה למימר אינו משלם נכסי מלוג דהא מתני' נמי כתובה קתני ומאי פי' רב פפא יותר ממשנתנו.
אלא ה"פ: לפי הנכסים הנכתבים בה מאותן ג' שדות שאם הן עדית אף דמי הכתובה יותר (וקני) אין משלמין כ"כ וכשהם זבורית דמי הכתובה פחותין וצריכין לשלם יותר ומשום דס"ל לרב פפא כר' נתן נקט באשה ובכתובתה וה"ה דהל"ל בבעל ובכתובה שאם הכתובה שוה יותר אף זכותו של בעל יפה יותר וי"ל דהוי לו ספק זכותה של אשה יפה יותר משל בעל הבא לקח ממנה שם הוא שדות הנכתבין בכתוב' ואם עדית הם הרי זה מכניס עצמו לאותו ספק ומשביח דעתו משום שבח הנכסים. ואם פחותי' הם אינו רוצה בו אלא בדמים פתותין ביותר לפי חשבון אבל הבא לקח מן הבעל זכותו לפי שיוויו הוא לוקח וזה אמת.
והפי' שפי' רבינו הגדול ז"ל בהלכות משמיה דגאון ז"ל בבעל הישנו זקן שהוא במנהג העולם קרוב למיתה. ורב נחמן בר הושעיא באשה הזקנה היא אם ילדה היא לא בריר דקשיא ליה עליה דרב חסדא דאמר אומדים לפי ימי הבעל אם זקן ודאי ה"ק אומדין אם זקן הוא יותר מן האשה שאם אין אתה אומר כן אין זו אומדנא שאין ראוי אם זקן הוא יותר משאר בני אדם שאם אשתו זקנה כמותו מה לנו בזקנותו. אלא ע"כ צריכין אנו לשום אפילו זקן הוא יותר מאשתו וכיון שכן בכלל דברי רב הושעיא, וצ"ע.
אלא אפשר דה"ק רב חסדא אמר שמין כל ספקות שבבעל דהיינו שני' ובו'יאות נכסים ומריבה ורב נתן אמר שאין שמין אלא אותן ספקות שהן אף באשה דהיינו שנים ובריאות אבל נכסי' ומריבה אינן באשה אלא בדעתו של בעל ואין אומרין בהם שסוף המריבה

שלו' בינו לבינה ואף על פי שהוא עשיר אינה קלה בעיניו להוציאה. ובכתובה פי' רבי' ז"ל לפי גדלה וקטנה שהממון הגדול משביח דעתו של לוקח ביותר, וזה הנכון בעיני:
מתני': **מעידין אנו על איש פלוני שהוא חייב לחברו מאתים זוז מכאן ועד שלשים יום אומרין כו'**. איכא דקשיא ליה כיון דהאי גברא מחייב לחבריה הנהו אלפא זוזי דמסהדי הני מאי עבדי ליה רווחא דרווח מכאן ועד עשר שנים אמאי משלמי לא יהא אלא דקא גזלי מיניה אלפא זוזי ובטלוה ולא רווח בהו משלמי כלום הא קי"ל דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה וכדאמרי' בירושלמי בפרק איזהו נשך המבטל כיסו של חברו פטור.
ולאו קושיא היא דהכא כיון דהשתא לא מחייב ליה כלום כמאן דמפסדי מיניה אלפא זוזי דמי דהא איהו לא מחייב כלום. ואינהו מחייבי ליה אלפא זוזי מאי [איכא] דמהנו ליה דפרעי ההוא שעבודא דאיכא עליה. אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו בין ליתנם מכאן ועד שלשים יום או ליתנם מכאן ועד עשר שנים:

דף ג:

הא דאקשי' **ואי אמרת שביעית משמטתו כלהו נמי בעי שלומי**. קשיא לי, והא אי בעי מלוה כתיב עליה פרוזבול. ואיכא למימר אלים לקושייה בדינא דאורייתא ואיהו לא מצי לפרוקי משום פרוזבול דאכתי בעי משם כמה אדם רוצה ליתן בתורת פרוזבול ובספק דילמא לא מתרמי ליה בי דינא דחזו לפרוזבול. א"נ מתני' אדינא תנן ולא אתקנתא דהלל ובירושלמי מוקי לה בפרוזבול. וי"ל דגמרא נמי דקאמר א"נ במוסר שטרותיו לב"ד לאו דמסר אלא דמצי מוסר והיינו דומיא דפרוזבול דמן מוסר שטרותיו תקינו פרוזבול:
גמרא: הא דאמרי' (אין) **איכא דאמר אין שביעית משמטתו**. לא כתבה רבינו הגדול ז"ל בהלכותיו ולא ידע' אמאי דאיהו ס"ל דשביעית נוהגת בזמן הזה בפרק השולח וכן הדין באמת כמו שכתבנו.
ור"ת ז"ל פסק כי האי לישנא בתרא אע"ג דרבא דחי לי' ואייתי ראיה מההיא דאמרי' בפרק יש נוחלין גבי שביעית שאין משמטתה משום דלא קרי' ביה לא יגוש. ופי' הרב ז"ל לפי שאינה נפרעת אלא בזמן' ואע"ג דאתי לידי' לא יגוש אבל אין ספ' שהלכ' כלישנא בתרא חדא לישנא בתרא הוא. ועוד דמתני' כפשטה אתיא הכי ואדחויה דרבא לא סמכי' דלא פליג עליה אלא דחויי מדחי ליה. ועוד דאמרינן בשביעית בזמן הזה דהיא מדרבנן והלך אחר המקל, וכן פסק ה"ר משה הספרדי ז"ל:
ודאמרי' **ע"מ שלא תשמטנו בשביעית** [אין] **שביעית משמטתו**. כתב הרב הנזכר ז"ל דה"ה (שכל) [ליובל] שתנאו קיים וצריך תלמוד שהרי מקרא צווח לא תמכר לצמיתות

שלא יעשה דבר שמכירתן תהיה לצמיתות כדדרשי' לא יאכל לא יהא היתר אכילה ועוד אני אומר שזה הכתוב אזהרה למוכר הוא שלא ימכור לצמיתות וכל היכא דלמוכר אזהריה (דאמר) [רחמנא] ליכא תקנתא בתנאין דלאו דבר שבממון הוא וכיון דמוכר נמי הוא מוזהר ולא מצי מחיל (דמי) דמי לרבית דאזהריה רחמנא ללוה ולא מצי לאתנויי ע"מ שלא יהא בו רבית:

המלוה את חברו אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום. אומר היה רבינו ז"ל דה"ה לשואל כלי מחברו שאין שאלה פחות מל'. וגמר לה מדתניא טלית שאולה כל ל' יום פטורה מן הציצית משום דכתיב כסותך מכאן ואילך אין זה סתם וכיון דנפקא ליה מדין סתם שאלה ה"ל כדידיה וחייבת מדרבנן.

ואין ראיה זו כלום דכל ל' יום (דעבידי) [דלא עבידי] אינשי דמשאלי טפי אבל כל אימת דבעי מרי' אתי ושקיל ליה וכ"כ ה"ר משה המחבר ז"ל.

וראיה לדבר מההיא דאמרינן במס' שבת בפ' השואל השאילני לא אתי למכתב הלוני אתי למכתב. ופירש"י ז"ל דהלוני משמע לזמן מרובה דקי"ל במסכת מכות סתם הלואה ל' יום ואמרי' נמי גבי וכן אשה בשבת הוא דאסור הא בחול שפיר דמי כו' ולא מקשי' בל' שאלה אמאי שרי משום דל' שאלה לאלתר משמע ואין חוששין שמא יוקרו החטים מכל הני שמעי' שאין סתם שאלה כסתם הלואה שהיא ל' יום. ובאבל רבתי תניא המשאיל חלוק לחבבו ללכת לבית האבל אינו רשאי ליטלו עד שיצאו ימי האבל וברגל עד שיצאו ימי הרגל ובמשתה עד שיצאו ימי המשתה משמע הא סתמא קודם שיצאו ימי הרגל או המשתה נוטלו:

הפותח בית הצואר. פרש"י ז"ל שעשה פה לחלוק חדש ותימא הוא פשיטא. ועוד מה דומה למגופת החבית האי קורע גמור. ואיכא למימר כיון דקורע ע"מ לתפור הוא דמחייב ושלא ע"מ לתפור פטור ס"ד ה"נ פטור קמ"ל. הכא מתקן כלי הוא חייב ומ"ה מדמו לה למגופת החבית דהתם נמי מתקן הוא. אבל ר"ת ז"ל פירש שכבר יש פתח לאותו חלוק אלא סגור שדרך תופרי בגדי' להעביר חוט משפה לשפה ונמצא בית הצואר סגור והוא מכניס ראשו שבו החוט נפסק ובית הצואר נפתח והפותחו בשבת מתקן כלי הוא וחייב ואקשי' דרב כהנא מה בין זה למגופת החבית דהא התם לא מיקרי מתקן כלי ופטו' כיון דהא אית ליה פה לחבי' מעיקרא ופריק התם אינו חבור כלל הכא חבור וכיון שכן נמצא הפותח כעושה פה לכתחלה ולפיכך הוא חייב חטאת:

דף ד.

הטובל שם לא עלתה לו טבילה. י"מ משום דג' לוגין מים שאובים שעומדים במקום א' פוסלין אותן מ' סאה שבים הגדול שהוא טובל בהם, וקשיא עלייהו דהא קי"ל דמקוה שלם אינו נפסל בשאובה כדתנן מקוה שיש בו מ' סאה ממלא בכתף ונותן. ואמרו בשם ר' משה הדרשן דשאני ים הגדול שהם מים מלוחים ואין מתערבין עם המתוקים ואותן ג' לוגין במקום א' הן עומדין ואינן בטלין אבל התם איבטילו להו לגבי מ' סאה ואינו מחוור. ורש"י ז"ל מפרש דמשום הכי לא עלתה לו טבילה דילמא אחר שטבל והוא עולה עלה ראשו ורובו במים שאובין והבא ראשו ורובו במים שאובין פוסל את התרומה שזה חדא מי"ח דברים. וגם זה אינו נכון דא"ה לא הל"ל לא עלתה לו טבילה דמיפסל פוסל את התרומה ומדרבנן, טמויי לא מטמא והיכי אמר לא עלתה לו. והל"ל חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הרוחץ שם פוסל את התרומה, ואפילו באדם טהור נמי משכחת לה. (ואם) [ואני] תמה וכי מי הצריכנו לגזרת שאובה זו כיון דאמרי' מי' הללו קוו וקיימי' ולא מתערבי ולא מבטלי (בידים) [בים] נאמר שמא ראשו או אחד מאיבריו בשעת טבילה לא בא אלא במים הללו והן אינן ראויין לטבילה והיינו לא עלתה לו טבילה כלל.

ובעיקר כלהו נוסחי גרסי' א"א לג' לוגין שלא יהו במקום אחד. ורש"י ז"ל מעבר עליה קולמוס דהא ספק הוא כדאמרי' לקמן אוקים תרומה אחזקה כו'.

ויש לפרש דבכל דבר שהוא רחוק שייך האי לישנא וה"ק א"א לומר שלא יהו ג' לוגין במקום אחד בנוהג שבדבר אלא יותר קרוב הוא שג' לוגין במקום אחד עומדין וחוששין לדבר המצוי ומצינו כיוצא בו בפ"ק דנדה הוא מתעטף בטליתו וטהרות וטמאות בצדו טהרות וטמאות למעלה מראשו אם א"א לו שלא נגע ספקו טמא. רבן שמעון אומר שנה ושונה אמרו לו אין שונין בטהרות. והא ודאי ספק הוא שאם ודאי א"א שלא נגע אין זה ספק ולמה אומר רשב"ג שונה זה אמרו לו אין שונין בטהרות אף בכל דבר כיוצא בו. ועוד דאמרי' התם כי אמרי רבנן אין שונין ה"מ לקולא אבל לחומרא שונין. ואי אמרת א"א לו שלא נגע דוקא קאמר האיך שונין ולמה שונין בין לקולא בין לחומרא אלא ש"מ לאו דוקא אי אפשר:

גרסת רש"י ז"ל: **תניא נמי הכי חבית מלאה יין שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה. וכן ככרשל תרומה וכו'**. ופירושו שמראה אותו מקום כמראה אותו המים דסתמי הכי הוא (ואפי') [וחיישי'] שמא במקו' א' היין עומ' בו וטובל בו ואין טביל' ביין. והיינו כרב יהודה דחייש דילמא קוו וקיימו בים הגדול ובנוסחי גרסי' מים שא"א לג' לוגין מים שלא יהיו במקו' אחד כדרב יהודה.

ולא ידעתי למה שינה רש"י ז"ל גרסת הספרים אלא מפני שאמר שכך בתוספות' או שמא סבור לומר שאלו היתה חבית מלאה מים ואעפ"י שנטמאו מחמת זה הטמא הטובל שם או שהיו טמאין מתחלה נטהר בהשקה אע"פ שלא לדעת השקה הטילן וכן ר"ח הביא זו התוספתא כאן בלשונה וכן היא פ"ה מס' מקוות גבי מקוה שהיו בו מ' סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו (או) חציו הטובל שם [בין במקום המים] בין במקום היין כאלו לא טבל שם. (היה שאוב והשיקו השיק במקום היין כאלו לא טבל שם) היה שאוב והשיקו השיק במקום היין זה וזה לא טיהר השיק במקום המים מקום המי' טיהר מקום היין לא טיהר חבית שנשברה בים הגדול ומראה אותו מקום כמרא' יין הטובל באותו מקו' כאלו לא טבל ולא עוד אלא אפי' נפל שם ככרשל תרומה טמא אלא שאין זה מחוור בעיני שאם מראה אותו מקו' כמראה אותו יין כגרסת התוספות למה תעלה לו טבילה הרי הוא עומד לפנינו במקומו אבל בדר"י לעולם אימא לך לא קוו וקיימי אלא בטוני בטולי בים, אבל דברי רש"י ז"ל נראים מן הכל אלו היו הספרי' מודים לו בגרסתם:

מתני': **שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין**. פרש"י מלקות מלא תענה וכך מפורש בתוספתא (א,ה) שבעסקי ממון הוא ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. ובעסקי מכות הוא אומר לא תעני' ברעך עד שקר ואע"ג דהאי לאו לאו שאין בו מעשה הוא ולאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד נמי הוא כדגלי רחמנא דלקו עליה מוהצדיקו כדכתיב לעיל.

וקשיא לן הכא, והא ר"מ אפי' היכא דממון ומלקות נפקי מחד קרא אמר דלוקה ומשלם דתניא בפ' השוכר את הפועלים החוסם את הפרה ודש בה לוקה ומשלם ד' קבין לפרה וג' קבין לחמור ואקשי' אמאי והא אינו לוקה ומשלם. ומפרקי' הא מני ר"מ דאמר לוקה ומשלם. והתם מלא תחסום נפקא תשלומי הממון והמלקות ועוד דאמרי' במס' כתובות ולר"מ דאמר לוקה ומשלם כדי רשעתו מאי עביד לה ומאי קושיא לוקים לה בכגון דאתו משם אחד. ואיכא למימר להכי מקשה למה לי משום דלעולם לא משכחת לה שם אחד בממון ומלקות דגבי לא תחסום גופיה תשלומי ממון מוהשיב את הגזילה אשר גזל נפקא. ואין ודאי דאי לא משום לא תחסום לא מחייב בהשבה דכלום, מיהו כי כתיב נמי לא תחסום אי לאו והשיב את הגזילה לא מחייב בהשבה מאחר שכבר חסם. הילכך תרי שמות נינהו ומי' לא נהירא האי פירושא דמה לי שם אחד מה לי שני שמות אי ליח ליה לר"מ רשעה אחת אתה מחייבו לפיכך נראה דה"פ שלא תאמר לא תענה אזהרה הוא ועונשו כאשר זמם כדסברי רבנן במעידין שהוא חייב מלקות דסיפא ולא נעבי' בי' (לא)

[אלא] כאשר זמם אתא ר"מ למימר דאזהרתי' (מאשר) [מוהנשארים] ולא יוסיפו נפקא והאי לאו באפי נפשיה הוא ומחייב עליה מלקות דסבירא לן לוקה ומשלם בכל מקום:

דף ד:

מה למוציא שם רע שכן קנס סבר לה כר"ע. איכא דקשיא ליה א"ה היכא דלאו קנס הוא מנא ליה דלוקה ומשלם ואי אמרת לית ליה הכי אלא לגבי קנס. קשיא היאך (דכתיבי) [דכתיבנא] במתני' ובכלה תלמוד' הכי אמרינן (דלא ר"מ) [דאית ליה לר"מ] לוק' ומשל' אף בממון. וניחא לן דר"מ [למד] לעדים זוממין שלוקין ומשלמין וכיון שהוא למד כן על כרחיה מאי דכתב רחמנא כדי רשעתו רשעה אחת אתה מחייבו ולא שנים לאו בממון ומלקות מוקים לה אלא במיתה ומלקות או במיתה וממון דהא [לא] כתיב כדי רשעתו במלקות וממון הילכך מוקים לה במלקות ומיתה או במיתה וממון ועקר לה לגמרי ממלקות וממון:

גמר מעדים זוממים מה לעדים זוממים שכן אין צריכין התראה. איכא למידק ולגמר מנשבע ומימר ומקלל את חברו בשם שאעפ"י שאין בהם מעשה לוקין עליהם וכ"ש דקשיא לר' יעקב דאמר אין לוקין משום דפריך צד חמור לגמרי מנשבע ומימר ומקלל את חברו בשם וההיא גופא קשיא אמאי אמרי' כל לא תעשה שבתורה לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו והא איכא זוממין ואיכא מוציא שם רע. והא ל"ק דעיקר מלקות כי כתיב בעדים זוממין הוא דכתיב ולא אצטריך למחשביה ומוציא שם רע אפשר דסבר לה כר' יהודה עד (שיש בו) [שישכור] עדים וישא ויתן בשכירותם מ"מ קושיין קמייתא קשיא. ואיכא למימר דרבי יהודה לא ס"ל ההוא דרשה דדריש התם בדוכתיה פ"ק דתמורה לא ינקה ה' השם הוא דאינו מנקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין וכן במימר ומקלל לא ס"ל ההוא מימר' גופיה בכל שאר ל"ת שבתורה לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו הם וה"נ לא ס"ל דרשה דדריש (רביה) [ביה] בהנך דלקו ומשום הכי מייתו להו במה הצד.

וא"ק לך מנ"ל בגמרין דרבי יהודה לית ליה מלקות מקרא בנשבע ומימר ומקלל את חברו בשם דילמא אית ליה ומהתם גמירי. ונ"ל משום דאי מפרש בתלתייהו מלקות הוו לי' ג' כתובין הבאין כא' ואין מלמדין והיינו נמי טעמייהו דר' יעקב (ודר' יהודה) [ודר' יוחנן] משמיה דר"י הגלילי דלא גמרי שארה מנשבע ומימר ומקלל את חברו, וזה הנכון.

אבל ל' אחר אמרו דאינהו דרשי סמוכין וסמיך ליה למלקות לא תחסום שור בדישו מה התם אית ביה מעשה אף כל דאית ביה מעשה. וא"ק לך התם נמי איפשר דחסים בקול

ולאו מעשה הוא. ל"ק דר' יוחנן ס"ל דההוא קול מעשה הוא דעקימת פה ה"ל מעש' בחסימ' כדאיתא במציעא ובמס' סנהדרין ועוד דא"ה סמוכין למה לי ודאי להכי אסמכיה רחמנ' ללמד דחסמיה בדאית בה מעשה דחייב ואף כל דאית בה מעשה חייב דאי בלא מעש' נמי איחייב למאי מהני לן סמוכין מסתמ' נמי אנא ידענא בכל לא תעשה נמי לקי ולסמכיה ללאו שאין בו מעשה, אין זה מחוור:

מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור. לא איתברר לן שפיר פירושיה דצד חמור דאי פרכת צד חמור אע"ג דלא דמו חומרי אהדדי א"כ לעולם לא אתיא לן מילתא במה הצד. וכך שמעתי פירושו דהיכ' דבלמד אשכחן צד חמור דליתיה בחד מהנך דגמרי' מינייהו אעפ"י דאית בהו צד חמור לא פרכינן דבדידיה נמי איכא צד חמור ולא מצי למיפרך תאמר בזה שאין בו צד חמור. אבל היכא דלמד קל הוא ביותר שאין בו שום צד חמור שאין בו באחד מאלו שדנין מהן בהא איכא דפריך צד חמור ואיכא דלא פריך, ולא מצאתיו בכל מה שראיתי בפי' רש"י ז"ל.

אבל במס' סנהדרין (סו,א) ראיתי שכתב בהא דאמרי' התם מה להצד השוה שבהן שהן משונה זה לאמללות וזה לגדולה. וקי"ל בשחיטת חולין דכל מה הצד כל דהו פרכינן כגון שכן משונין שאינו צד חמור(פירכה) [דאי משום צד חמור פריך] לאו פירכה [היא] דאביו נמי אית ביה צד חמור דהוקש כבודו לכבוד המקום ב"ה מכאן יש ללמד שרש"י מפרש צד חמור כמו שפירשתי:

דף ה.

מה להלן אין מיתה למחצה אף כאן אין מלקות למחצה. איכא דקשיא ליה, וכי דנין איפשר משא"א וכדאקשי' בפסחים ובמס' נדה בפ' יוצא דופן ואיכ' דניחא דטעמיה דאביי משו' דאס"ד דינא הוא דסהדי' לא נעביד בהו אלא כדעבוד אינהו ומשלשין בין בממון בין במלקות (במכות) דהיינו כאשר זמם דכל חד בהם צירופא דחבריה הוא דמחייב ליה להאי א"ה גבי קטלא הוה לן למפטרינהו לגמרי דהא לא עבדי' בהו טפי ממאי דעבדי (טפי) והיינו כאשר זמם וכי היכי דכי אינהו אמרי פלוני חייב במלקו' מחצין המכות ביניהם משום כאשר זמם. וכיון שא"א לעשות כן ה"ל למפטרינהו מדחייבינהו רחמ' ש"מ אין משלשין אלא בממון. והאי תירוצא לא דייק לי כלל דא"כ לאו משום גזירה אתיא ליה לאביי אלא גלויי מילתא דגלי מילתא אמלקות.

אלא הכי הוא דאיכא למימר שאני ג"ש דעל כרחיך הקישן הכתוב וכי האי גונא אמרי' התם בפ' יוצא דופן אלא דפליגי אמוראי בהאי טעמא התם במס' נדה ואביי אית ליה

אבל רבא משמע דלית ליה הכי ומ"ה אמר מלקות לא מצטרפא ולא משום דפליג אג"ש דרשע רשע אבל במס' כתובות משמע דרבא לית ליה ג"ש דרוצח רוצח ורשע רשע דאמר אביי התם אתיא רשע רשע ורבא אתי' מכה מכה אלא שא"א לומר כן דהא ברייתא תניא בפר' החובל וכן תניא בסנהדרין ולקמן נמי גבי מתני' דאין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין אמרי' חייבי מלקות אתיא רשע רשע וגליות אתיא רוצח רוצח אלא ה"ק רבא הכא [התם ליכא] למימ' ג"ש לפי שאין דנין איפשר משא"א. א"נ משו' דסברא הוא ולא צריך ג"ש וכן נמי בסנהדרין פ"ק מ"ט דר' ישמעאל אמר אביי אתיא רשע רשע. ורבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת ה"נ קאמר דג"ש לא צריך אבל בכתובות היינו טעמא דלא גמר רשע רשע משו' דלגבי לפוטרו מממון קאמרי' וכי קאמר רשע במלקות הוא דכתיב ומי' מכה מכ' (גמ' ליכא דר"נ) [גמר לה ר"ל] דכתיב גבי תשלומין והיינו נמי טעמא דרבי יוחנן דאמר חייב מלקות שוגגין ודבר אחר חייבין ולא גמר מחייבי מיתות:

מהו דתימא ניחוש לגמלא פרסא קמ"ל. וא"ל דהא במס' יבמות בפרק האשה שלום אמר רבא אפי' לדידי דלא חאישנא הכא חאישנא דילמ' גמל' פרסא א"נ בקפיצ' א"נ מילי מסר.

ואיכא דמתרצי הכא לא חיישי' משום דלא שכיחא דאת"ל הכי הוה מימר הוו אמרי הני. והאי תירוצא לא נהירא משו' והצילו העדה דאינהו מחמת בעתותא לא אמרי אי נמי משום דסברי לא מהמנו לי' רבנן.

והראב"ד ז"ל פירש דהתם טעמא דמילי מסר עיקר ומשום דאיכא למיחש להיא דשכיחא מילתא מפשי' טעמי דאפשר דהכי הוה מעשה ועיקר חששא ליתא אלא משום מילי מסר אבל לגמלא פרסא ולקפיצה בלחוד לא חיישינן וזהו הטעם הנכון. אבל מה שאמ' הרב ז"ל דאי לא תימא הכי היכי הזמה באיזה מקום. קשה לי א"ה היכי אתא רבא לאשמועי' דלא חיישי' לגמלא פרסא שפשיטא דהיינו חקירו' דאותו מקום. אלא אי מהתם ה"א ה"מ דקאמרי ליה אותו היום כולו שהיו מעידין עליו עמנו הייתם אבל מצפרא לפניא ומיום ליום חוששין לגמלא פרסא קמ"ל דלא שכיחי כלל ולמעוטא לא חיישי' אפילו בדיני נפשות:

מתני': **באו אחרים והזימום.** פירשו רש"י ורי"ף ז"ל באו אחרים והעידו שפלוני הרג את הנפש והזימום אלו המזימין לראשונים. ושוב באו אחרים והעידו באותה עדות שפלוני הרג את הנפש ובאו אותן המזימין עצמן והזימום אף לאלו כלן נהרגין שב' מזימין את הג' ואפי' מאה ר' יהודה או' איסטטית היא זו כלומר זו הכת צבעת היא שצובעת את הארץ בדם כאודם שצובע (בציצי') [בסטיס] וקוצה ואינה נהרגת אלא הראשונה בלבד.

וטעמיה דרבי יהודה מפרש לה רבי יוחנן דהלכתא כותיה משום דאמרי' אטו כ"ע גביה הוו קיימי פי' גבי הך כת שהיא מזמת לכלן לפי' אין אנו מאמינין אותה ולפי' הקשו בגמ' איסטטית היא זו אפי' כת ראשונה נמי פטורה.

ומאי דאמרי' בגמרא לימא ר"ל דאמר כרבי יהודה י"מ דכי היכי דר' יהודה פסיל להנך משום חזקה בעלמא דאמרי' אטו כ"ע גבייהו הוו קיימי וכיון דאיכא חזקה במילתא חיישי' דסהדותא ריעא הוא ה"נ פסלי' לסהדי דההיא איתתא משום חזקה דאמרי' מכדי ההיא אתתא מייתא לכלהו ואמרה דכלהו ידעי בסהדותא והיכי איפשר דכלהו קיימ' גבה וידעי בסהדותא דידה וכיון דהך סהדותא נמי ריעא דהא אישתקור קמאי פסלין ליה משום הך חזקה וחיישי' דילמא משתקרי בתראי והיינו דמתרץ ר' יוחנן לקמן אבל הכא הני ידעי בסהדותא אבל הני לא כלומר אעפ"י שהיא הביאתן לב"ד כיון שנמצאו שקרנים אין כאן חשש לומר אטו כ"ע ידעי בסהדותא דקמאי לא ראו ולא ידע.

אבל ר"י ז"ל שינה בכאן פירושו ואמר דקס"ד השתא דטעמי' דר' יהודה משו' דכיון דאתיא ליה כת קמיית' ואתזמי לא מקבלינן תו סהדי מהאי סהדותא אההוא גברא שהוחזקו כלם כמי שהוחזקה הכת הראשונ' דדילמא איכא דסני ליה ומהדר בתרייהו ושכיחי שקרני. וה"נ אמר ר"ל בדינא דאיתתא. ואע"ג דלא א"ר לקיש הכי אלא בתרד זימני ה"מ בהכחשה דאי לאו דאישתקורי תרי זימני לא הויא חזקה דאמרינן מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אבל בהזמה התורה האמינה, ובחדא זימנא הויא חזקה ולמאי דקס"ד השתא מאי דקתני מתני' אינה נהרגת אלא כת ראשונה בלבד ל"ק לן דדינא הכי הוא דכת ראשונה מקבלין סהדותא ונגמר דינו של רוצח על פיה ולא השנייה. וכי אקשי' לעיל איסטטית היא זו וכו' ההיא קושיא אליבא דטעמיה דר' יוחנן דבמסקנא הוה אקשי' לה ודבר זה מפו' בהל' רבי' הגדול ז"ל.

זו היא הסכמת רבותי האחרונים ז"ל שפי' משנתנו כך הוא במ"ש שהכת הא' מזמת לכלן וכלן מעידין על אותו רוצח שהרג את הנפש.

והגאונים ז"ל פירשו באו אחרים הראשונים והזימום לאלו שהוזמו זוממין. ואפי' מאה אלו מזימין לאלו ואלו לאלו כלן נהרגין כלומר אותן שהזמה חלה עליהן זה פירשו הראשונים ז"ל. וכן מצאתי אני מפורש בדבריהם ואעפ"י שאינם נביאים הם בני נביאים ומימיהם שותים האחרוני' וזה לשון התוספתא מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחרים והזימום [הנדון פטור כת ראשונה חייבת ובאו אחרים והזימום] הנדון חייב וכת הראשונה פטורה והשניה חייבת. כת אחת נכנסת וכת א' יוצאה ואפי' מאה כלם חייבין ר' יהודה או' איסטטית היא ואינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. וטעמיה דרבי

יהודה מפרש לה רבי יוחנן משום דאמרי' אטו כ"ע גבי הני הוו קיימי כלו' כיון שבאו ד' כתות כל אח' מזמת לחברתה אין נאמנים דחיישי' דילמא דאיכא ומהדר ומוגר ומייתי סהדי שקרי דאטו כנהו הני גבי הני הוו קיימי. ואיפשר שגרסת הראשונים הכי אטו כ"ע הני גבי הני הוו קיימי בהכי דאיק לישנא.

וא"ק לך ר' יהודה דקאמר אין מקבלין הזמה של כת ד' א"כ כת ג' נמי עדותה בטלה היא לפי שאי אתה יכול להזימה וכת ב' נמי אינן כעדים זוממין וכדאמרי' בפ' ואלו הן הנשרפין. וי"ל שאני התם דצא מקיימי עלייהו הזמה אף על גב (דאיתנו סבוראי) [דאיתזום בודאי] אבל הכא משום חששא בעלמא הוא דמבטלי' סהדותא ואלו ידעי' דקושטא קאמרי מקיימא עלייהו הזמה אלא דכיון דמבלבלא סהדותא כולי האי מבטלינן להו לכלהו למפרע:

דף ה:

גמרא: **אי אסטטית היא זו אפי' כת ראשונה נמי לא.** (שעדי' שהם) [שהרי] אין אתה מקבל זה הכת הד'. ואי אתה שומע לדבריהם. וכיון שאתה חושש שלא להרוג הכת השלישי (שלא העידה) [שהעידה] עליה היאך תהרג הראשונה מחמת עדותה [של כת ב'] ומפרקי' שקדמו והרגו אותה על פי כת שניה ואקשי' קדמו והרגו מאי דהוה הוה ואפי' כת שניה נמי אם נהרגת על פי כת ג' נהרגת וא"א להחזירה ובדין הוא דהוה יכול לאקשויי אם קדמו והרגו את הראשונה היכי מקיימה הזמה אכת ב' והא קי"ל הרגו אין נהרגין אלא מאי פריך מינה ובה עדיפא ליה דילמא הוה דחי לה קסבר ר' יהודה הרגו נהרגין ולא אצטריך נמי לאתויי מילתא רברבי. ואוקימנא אי איכא כת א' נהרגין כלומר כת אחת מוזמת דהיינו בעדות שניה (וג') שאין כאן (שתי') [שתי כיתות] להרג אבל בד' דאיכא שתי כתות איסטטית היא זו ואינן נהרגין:

לימא ריש לקיש דאמר כרבי יהודה. דר"ל סבר דמאן דמייתי תרי כתי סהדי בתרי זימני ואשתקור תו לא מקבלין שלישית מיניה דבתרי זמני איתחזק להו כשיקרא הכי נמי סבר ר' יהודה ואמר איסטטית היא זו דהא בודאי איכא הכא שתי כתי של שקרי. אי כת רביעית קושטא קאמרי ראשונה ושלישית שקרי ואי לא הך רביעית ושניה שקרי וכיון דאתחזקא היא שקרא תרי זמני ודאי מבטלינן לכלה סהדותא דכלהו.

ויש לפרש דקס"ד השתא דה"ק ר' יהודה מכיון שהוחזקו וליכא על הרוצח הזה [אלא] עדים שקרים איסטטית היא זו כלומר הוחזק מאן דמייתי להו בשקרא כדר"ל ושוב אינו נהרג והיינו כשבאת כת ד' שעל פיהם כבר יצא מב"ד זה פעמים והוחזק שלא הרג

הילכך לא מזדקקין להו להורגו לעולם. ור' יהודה על אפילו מאה פליג ומפרקי' אמר לך ר"ל אנא דאמרי אפי' כרבנן ע"כ לא אמרי רבנן התם אלא דלא מהדר כלומר זה שהביא העדים האחרוני' מעולם לא חזר אחר עדות שקר ולא הביאן אלא האחרים שכנגדו הם כלם עידי שקר אבל הכא הך איתתא גופא בודאי היא גופא הביאה עידי שקר לפיכך אין מקבלין הימנה ור' יוחנן אמר לך ע"כ לא קאמר ר' יהודה התם אלא משו' דאמרי' אטו כ"ע גבי הני קיימי כלומ' הני גבי הני הוו קיימי כדפרשי' במתני' וכת ד' עצמה הוחזקה [שקרנית] ואין מקבלין ממנה [פי' – להרוג השלישית].

ויש שגורסין גבייהו הוו קיימי. ופי' גבייהו דסהדי בעידנא דאסהידו וידעי פלוני ופלוני העידו שראו כך וכך ביום פלוני במקום פלוני והיו עמנו במקום אחד נלך ונזים אותם והיאך באו אלו על אלו והאיך ידעו שאלו מעידין כך וכך אלא ודאי איכא דסני ליה לרוצח ומהדר בתרייהו ומוגר סהדי ומייתי שא"א שידעו אלו בעדותן של אלו דלאו כ"ע קיימי בב"ד בשעת העדות וכלם יבאו אלא ודאי שקרנים הילכך מכיון שבאו ג' שוב אין מקבלין כת רביעית שהוחזקו הם עצמם בשקרי אבל הכא אם היא והראשונים הוחזקו כל ישראל לא הוחזקו.

ואין לשון זה מחוור, אלא על עיקר עדות הזמתן דאמרי' דלאו הני גבי הני קיימי זה השגתי לפי דעתי לתקן בו דברי הראשונים ויודע אני ומכיר שהצעתה של שמעתה כדברי האחרונים. אבל הסיוע שמצאתי להם בתוספתא הזקיקני לזה. וצור ישראל יאר עינינו במאור תורתו:

אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי. אדק"ל והלא בהמתן של צדיקים אין הב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לכ"ש. והתירוץ הנכון לקושיא זו דההוא גברא רשע הוה ומחויב מיתה הוה כדאמרי' לענין עובדא דרשב"א דאמר לו הוא ובנו באו על נערה המאורסה ביוה"כ ואמר שישו בני מעי שישו, הכא נמי הכי הוה. וכבר הארכתי בענין זה במס' חולין פ"ק בס"ד:

הא דתנן **בד"א שהתרו בהן**. י"מ כגון דאתרו בהו מקמי עדים כשרים דבתר עדי' כשרים לאו כלום הוא דכיון דחזו לא מפסלי עדים הראשונים דאי לא תימא הכי כל קרוב יציל קרובו שיתרה בו כדי שיפטר וכן נמי האי דאמרינן בגמרא למחזי או מקמי דאתי איהו אתיתו לאסהודי. ולא דאיק אלא כל שבאו עדי' מרובין קודם שיעידו שואלין כל שאמרו להעיד נאמנין ובכלהו אמרי' ודוק' בשכבר העידו עדותן בב"ד ונמצאו קרובין או פסולין אבל א' לא (התרו) משתקין אותן (וה'לע"ד) הרוא' (ואינו) עד לפסול (א') ולא לפסול עצמו (מלעשות) [מלישב] בדין וזה שלא כדעת דברי ה"ר שמואל ואע"ג דתנן מה יעשו

ב' אחין שראו לא ראו בלחוד אלא שראו וספרו דבריה' בב"ד אבל לא הגידו אינן מקיימין ואין לפסול אחרים בשבילם.

ותמהני כיון שיש (לו) [לומר] למחזי אתי היאך אנו מאמינין פסולין לפסול עדות וא"ת דמסתמא נמי פסול הוא העדות עד שיאמרו למחזי אתינן ובהכי נאמנין מתוך שיכולין לשתוק ולא יעידו או שיכניסו (בב"ד) [שיצאו מב"ד] והלא איפשר שלא היו שם כלל ושמא נאמר שאינן מצילין אלא כשראו הכשרים ואין זה משמע הדברים אלא כיון שהדבר ספק בטלה העדו'.

ואיכא מאן דגריס למיחזי אתו או לאסהודי ובתרווייהו אתו פסולין למיחזי או אם (הזימום) לפסולין להעיד דפסולין לא מהמני משום דדילמא למיחזי אתו והשתא בעו למפטרי' (מיליהו) ואין שומע' לי' שאמ' של' כהלכ' שבכל הנוסחאות.

ובתשובה לרב הגדול ז"ל ראיתי בשנים החתומים על השטר ונמצא אח' מהם קרוב והשני רחוק (וזכות העדות) ושניהם באו להעיד אלא בשלא היה יוד בקורבתו והכשיר רבינו ז"ל עדות של שני וחייבו שבועה על פיו ובלבד שלא היה רגיל בו שאפשר הוא זה ונאמן לומר לא ידעתי בקרבתו כשם שנאמן לומר למיחזי אתינן זהו תורף של דבריו ז"ל.

ולא ידעתי לדברים הללו על מי שיסמכו עד שעמדתי עליהם ממה שמצאתי עכשיו בתוספתא. דתני' ר' אומר אף בד"מ והוא לא ידע שיש קרוב או פסול תתקיים עדות בשאר עדים ופירושה (בשאר) רבי' בדיני נפשות כשר בשלא התרו בהן דלמחזא אתו ואף בדיני ממונות שאין בהם התראה אם לא היה יודע העד השני שיש למלוה וללוה כאן קרוב או פסול תתקיים בשאר ואיפשר היה דהכי קתני אם המלוה לא היה יודע שיש בהם בעדים קרוב או פסול לעדות (האחרת כשר) מי' גמרי' מינ' כשאנו פוסלין בנמצא אחד מהם קרוב או פסול היינו טעמא משום שנטפלו לפסולים הילכך אם היו שוגגין או המלוה טעה ולא נצטרפו לדעת, הכשרים בהכשירן ונחלקה מהן עדותן וזהו דעת של רבי' ז"ל שתלה הדבר בדעת העדים כדאמרי' למיחזי אתיתון או לאסהודי אלא שזה בדעת הפוסלין וזה בכשרים הוא תולה הדבר. ודבריו מראין בתשובתו שעל הכשרים שאלו למחזי אתינן או לאסהודי דאי לא (למייתי) [לאסהודי] אתו לא נצטרפו ואעפ"כ עדותן כשרה שהרי ראו ודקדקו בדבר.

והעיקר כמ"ש דלכלהו אמרו להו והכי דאיק לישנא בגמרא וכלהו מהמני ולא חיישי' לקרוב שיציל שעל כרחך בדיני נפשות אם רצה להציל מציל שיתרה בו ויעיד והרי האחרים שראו ע"מ להעיד נפסלו.

עוד כתב רבי' משמיה דגאון ז"ל דבעדות בשטר שחתמו ג' ונמצאו ב' מהם קרובים זה

לזה לא פוסלין ליה שטרא דאמרינן למיחזי אתא ורוחא שבק למאן דקשיש מיניה ואתא חד מינייהו וחתם. וסיוע לדבריהם מפו' בתוספתא דתניא שטר שחתמו עליו ה' עדים ונמצאו שלשה הראשונים קרובים או פסולין תתקיים העדות בשאר פי' משום דאמרי' נרבויי בסהדי עבד ולא לסהדותא אינון. א"נ משום דאמרי' הני כשרים רוחא שביק ואתו הנך וחתמו והיינו נמי דאמרינן בגמ' בבתרא פ' גט פשוט מילהו בקרובין כשר וכ"כ ר"ח ז"ל.

ובודאי כ"ש לשנים (הראשוני') [האחרונים] שנמצאו קרובין או פסולין שהוא כשר דאמרי' בתר הכי אתו הנך וחתמו וה"ה לשנים האמצעי' שנמצאו קרובי' או פסולין. ואיכא למימר רוחא שבק בתרא לסהדא אחרינא ואתי האי וחתם ובריתא רבותא קמ"ל דאפי' הראשונים השטר כשר. וכ"כ רבי' האי גאון ז"ל בתשובה אלא שאומר ובלבד שיהו שנים רצופין כשרים. ולא תחוש לדברי מי שאומר דאחרונים ואמצעים השטר פסול. וכבר הארכתי בענין בפ' גט פשוט.

ולפי דברי רבינו ז"ל אף כשבאו עדים והעידו (עדים) שישבו שלשתן להעיד וכתבו עדותן זה בפני זה אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול למלוה או ללוה לא מבטלינן שטרא מספק דאמרינן לא הוה ידע בקרובותיה דהאי וכן נר' מהתשובה שלו. וכן הדין בב' שדינו (באחר) בכתב אבל בקרובין העדים זה לזה מכיון שנודע שחתמו זה בפני זה פסול הוא שבודאי יודע הוא בקרובת עצמו ואף ברגילין זה עם זה חשש רבי' בתשובתו כמ"ש:

דף ו:

מתקיף לה רב חסדא אלא מעתה בדיני נפשות תציל. פירש רש"י ז"ל דכיון דבעלמא מצטרפין יש טעם כאן להצילו ע"א והוא הנכון כיון דדרשת יומת במיתה דוקא אבל לא בדיני ממונו' לדרוש נמי יומת במיתה פסול אבל להציל מציל:

ואסיקנא **קשיא**. ואיכא דק"ל והא קי"ל כר' יהושע בן קרחה דאמר הלואה אחר הלואה מצטרפין וכ"ש בעדות מיוחדת והיכי פליג עליה רב חסדא ורב יהודה גופי' מקמ"ל ואיכ' למימר אנן לרבנן קאמרי' דאמרי והוא עד דאפקיה רחמנא בלשון עד לומ' לך עד שיראו שניהם כא' כדא' בפ' זה בורר ואפ"ה מכשר רב יהודה לדידהו עדות מיוחדת משו' דכתיב ולא יומת בדיני נפשות תציל ואסיקנא דקשיא אבל לר"י בן קרחה לאו משום ולא יומתו תזינן לה ולומר דמצטרפי' עדותייהו בעדות א' ואלא משום דרבי רחמ' או ראה מ"מ אע"פ שעדותן חלוקה אבל יומת דאמר רחמנא אורחא דמילתא נקט ולא דרשינן לומר דבמיתה פסולה ואצולי תציל אלא בכל דיני נפשות פסולה דבעי' עדות א' כדגלי

רחמנא על פי עד א' בעונשו וה"ה להצלה ובדיני ממונות כשרה דכתיב או ראה כנ"ל. והרב אב ב"ד ז"ל האריך בדבר זה ואין בדבריו טעם.
וא"ק לך עדות מיוחדת בדיני ממונות היכי מכשרינן לה והא כתיב משפט א' יהיה לכם כדאמרי' גבי דרישה וחקירה לאו מילתא היא דהכא גלי בה רחמנא או מדכתיב יומת או מדכתיב או ראה לר"י בן קרחה:
אלמה תנן הוא והן נהרגין. פי' [רש"י] ז"ל [למה] לא מצטרפא עדותן להציל את הזוממין ואת הנדון שתהא העדות בטלה. ותמהני בזה שאפי' בעדות רצופה ממקום א' נמי אם נמצא כת אחת זוממת למה תפסל חברתה הרי איפשר שאלו הוה ליה נמצא א' מהם פסול. זו אינה טענה שכיון שהוזם אינו מהם אלא הכא משום הן נהרגין פריך רב חסדא וה"ר משה הספרדי ז"ל הוסיף לנו שמה שהוא אומר במעידין לא' כד' דבור נמי שהן כשתי כתי עדי' לכל דבר כדברי פרש"י ז"ל דאפ"ה נמצאת כת א' זוממת פסולה כל העדויות הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה:

דף ז.

אלעא קריביה דערבא הוו. פרש"י ז"ל דהיינו עדי הלואה. והרב אב ב"ד ז"ל כתב שטענותיהן על עסקי פרעון כגון שאמר לו לוה למלוה פרעתיך ובטענה זו נפטר הערב והביא עדי' שלא פרעו ונמצא הערב מתחייב לפרעו אלא שהיו העדים קרובים לערב וזה הפירוש יותר נכון ומחוור שאם היו עידי הלואה ואמרו שראובן הלוה לשמעון ולוי ערב הטוען ואומר לא היו דברים מעולם למה לא יהא נאמן לגבי שמעון ולא לגבי לוי ומה ענין זה לזה והיכי אמרי' בגמ' לא בתר ערבא אזיל הא ודאי לא אצזיל בתריה דהא אין כאן עדות שהיה לו ערב ולמה אתה קורא אותו ערב אטו אם אמרו שנים ראובן הלוה לשמעון מנה וללוי מנה והן קרובין ללוי נפסלין לגבי שמעון. והא נמי להא דמיא אלא ודאי יפה כיון הרב אב ב"ד ז"ל שאמר שכבר ידוע בעדי' אחרי' שזה ערב ליה אלא שהלוה טוען פרעתי וע"ז אמרו לא בתר ערבא אזיל דלא איפשר למימר דלא פרע לי' אא"כ אתה מחייב הערב.
ומ"מ איכא למידק הכא ולהמניה לגבי לוה שלא פרע ולא להמניה לחיוב ערב ולפלוג דבורא מי לא אמרינן פלגי דבעי לרצונו הוא וא' מטרפין להרג משום דפליג דבורא שאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משי' עצמו רשע כדאי פ"ק דסנהדרין ובפ' זה בורר נמי אמרי' בר ביתום אסהידו ביה תרין סהדי ואמר חד לדידי אוזיף ברביתא ופסליה רבא לבר ביתוס משום דאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ומהמנינן לי' שלוה

ברבית ולא מהימנן דאיהו אוזיף ברביתא ודכותה במס' יבמות גבי עד שבא ואמ' מת בעלה של אשה זו הרגתיו או הרגנוהו נאמן ומשיאין אשה על פיו שאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ופלגינן דבורא וה"נ לפלוג דבורא ולהמניה גבי ליה ולא ליחייב ערבא.

ואיכא דניחא ליה, דכל הני סהדי למיחייב גברא קא אתו או למפסליה וכיון שכן בעיקר העדות שהם אומרי' שרבע או שלוה ברבית נאמנין וזה שאמ' לדידי מילי אחריני נינהו ולא מקבלינן מיניה אבל להאמינו שלוה ליחייב לוה ולא ליחייב ערב א"א.

והרב אב"ד ז"ל כתב בתשובותיו שכל עדות שבטלה מקצתה מחמת פסול קורבה בטלה כלה ולא פלגינן דבורא דהא לא פליג בהו רחמנא ואמר דמה שני' נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף ג' אלמא לא פלגינן עדות אלא הא דאמרי' אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע דוקא כשהוא מעיד על עצמו שאין זה עדו' כלל אלא כמי שאינו דמי שאין אדם נקרא לעצמו עד פסול כדי שנא' עדות שבטלה מקצתה בטלה כלה ודמי אל מאי דאמרי' לעיל במקיימי הכתוב מדבר דהיכא דנמצא אחד מהעדים קרוב או פסול עדותן בטלה הכי נמי כשנמצא לאחד קרוב שהרי מקצת העדות בטלה מחמת קורבה וכי היכי שאין ההורג פוסל שאר העדי' מפני שאין אני קורא בו עדות שבטל' מקצתה בטלה כלה ה"נ כשהוא מעיד לעצמו ועד בכלל אין אני קורא בו עדות שבטלה מקצתה לפי שאין עליו שם עד כלל. זה כתב הרב אב ב"ד ז"ל בתשובותיו.

ויש ראיה לדבריו בפ"ק דסנהדרין דאמרי' פלוני בא על אשתו הוא וא' מצטרפין להרגו אבל לא להרגה פשיטא ומפרקי' סד"א אדם קרוב אצל עצמו אמרי' אבל אשתו לא אמרי' קמ"ל פיר' סד"א אין אדם קרוב אצל אשתו כ"כ שלא יהא עדות שהוא מעיד עליה עדות פסול. וליבטיל לכל העדות לפי שבטלה מקצת' ובטלה כלה קמ"ל דאשתו כגופו ואין זה עדות כלל הילכך פלגי' דיבורא כדפלגי' בגופו וה"נ אמרי' התם גבי פלוני רבע שורי אדם קרוב אצל עצמו אמרי' אצל ממונו לא אמרינן פי' ואף האדם פטור לפי שהוא עדות שבטלה מקצתה.

ומה שפרש"י ז"ל שם אינו נכון שהוא פי' דסד"א הואיל ומהימן בההוא דבורא למקטליה לחבריה ליקטליה לדידה קמ"ל וכן פי' ההיא דאיתמ' התם אדם קרוב אצל עצמו אמרי' אצל ממונו לא אמרי' והשור נסקל ואע"פ שבעלמא אינו נסקל הכא אמרי' מיגו מתוך שאדם נסקל אף זה נסקל.

והפי' הזה אינו נכון, שאין זו דרך הסוגיא דאיהו מקשה לה מאי קמ"ל דפלגי' דבורא ונאמן להרגו פשיטא ועלה קא מתרץ ולא קאמר לא להרגה אצטריכ' ליה וכן כולה בדרך

זו ועוד בר מדין זה שלא אמרו בשום מקום בעדות בטלה מתוך שנתקיימה במקצת נתקיימה כלה אלא הפך ה"ה שכל העדות שבטלה מקצתה בטלה כלה אלא עיקר הפי' כמ"ש ומצי' עוד כיוצא בזה בפרק חזקת הבתים ולחלקו תרי מנייהו ולידיינו ומקשו רבוות' ז"ל והא בעי' תחלתו וסופו בכשרות ומפרקי' שאני עדות דמטי הנאה מיניה דלאו עד מקרי ההיא שעתא וכל היכא דמסתלק מההיא הנאה כשר. וכ"כ ה"ר יהוסף הלוי ז"ל. ולפ"ז ניחא מה שאמרו בירוש' כתב כל נכסיו לשני בני אדם והעדי' קרובים לזה ורחוקים מזה ר' יוחנן אמר פסול. וסייעה ר' אלעזר ממתני' דתנן נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטלה כלומר כי היכי דהתם עדות שבטלה מקצתה בטלה כלה ה"נ הכא. ופסק רבינו הגדול ז"ל הלכתא כר' יוחנן ולא פלגינן דבורא.

ולדידי לא ניחא לי, דהכא בגמרין משמע דאי לאו משום דאי ליתיה ללוה אזלי בתר ערבא מהימני ה"ל גבי לוה אלמא פלגי' דבורא בכי האי גונא. וי"ל דהכא כיון דדינא בין לוה למלוה הוה אי לאו האי טעמא מהימני דעקר עדות לרחוקים אבל התם סהדותא אתרוייהו דמי כחדא וכיון שבטלה בטלה, ולדידי לא מסתבר הכי.

אלא כך נ"ל דהכא בשטענותיהן בפרעון החוב כגון שהיה למלוה שטר כשר עליהן והללו טוענין פרענו והביא עדים קרובים לערב שפרע שאם נאמין אותו על הלו' לפוטרו אף הערב פטור וא"א לחייב זה וליפטור זה בשום פני'. וסבר ר"פ למימר כיון דהשתא מלוה עליה קא אתי ולדידיה תבע וסהדי רחיקי מיניה פטרינן ליה ולא מתהנה ערב בהכי דא"נ לא אתו סהדי לוה פרע וא"ל רב הונא אי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזלי' וכיון שכן השתא פטרת ליה משעבודא דאיכא עליה על פי קרובים הילכך ע"כ בטלה עדותן.

והך דבירושלמי אי לא מסתפינא מרבינו הגדול ז"ל ה"א דליתי' לדר' יוחנן ומסייעא ליה סיוע דגרסי' במס' גטין כתב כל נכסיו לעבדו (אם אמ' הוא וגיטו הא) מתנתו מה את עביד ליה (בגט) הוא (ועבדו) בטל או(במתנה) הוא (ועבדו קיים) יבא כהדה כתב כל נכסיו לשני בני אדם והיו עדים כשרים לזה ופסולים לזה ר' אילא בשם ר' יוסי אתפלגון רבי יוחנן ור"ל חד אמר מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה ואחרינא אמר כשרי' לזה ופסולין לזה. ר' מנא לא מפרש רבי אבין מפרש רבי יוחנן אמר מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה ור"ל אמ' כשרין לזה ופסולין לזה א"ר אלעזר מתניתא מסייעא לר' יוחנן מה שנים נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אף ג' ר' יעקב בר אחא אמר אתפלגון חברין דרבנין חד אמר יאות א"ר אלעזר ואחרינא אמר (א"ר לא אלעזר יאות) מאן דמר יאות א"ר אלעזר נעשה עדות אחת ועדות שבטלה מקצת' מאן דמר לא א"ר אלעזר יאות נעשה כשתי כתי עדויות כשרים לזה ורחוקים לזה ועכשיו לפ"ז הירושלמי כיון שאמר

בגמרתנו שם במס' גטין בכותב לעבדו כל נכסי קנויי' לך דפלגי' דבור' ועצמו קנה נכסי' לא קנה ע"כ הלכ' כר"ל ולא יאות אר"א וכן דעת ה"ר אפרים ז"ל.
ושמא י"ל בדברי רבינו הגדול ז"ל דעדות בכתב היא נעשית השטר כלו דבר אחד וכמזוייף מתוכו דמי והיינו דאר"א נעשית עדות א' באיש אחד כלומר שכתיבתן מצטרפת הכל כעדות אחת באיש א' ודמיא למתני' וכי מדמו לה מעיקרא לכותב כל נכסיו לעבדו לא ס"ד לדמייה לעדות א' שבטלה מקצתה דס"ל כמ"ד לא יאות אר"א דכשתי עדויות דמי אלא משום דלא פלגינן דבורא אפילו בעלמא אבל לר"א לא דמיין להדדי אלא שאין זה נכון.
ומחוורתא כדברי ה"ר אפרים ז"ל דליתא לדרבי יוחנן וללישנא דר' מונא דאיתמר התם במס' גטין לא מפרש אלא חד אמר פסולין לזה ולזה וחד אמר כשרים לזה הילכך לא סמכי' עלה למיפסק הלכתא כר' יוחנן.
והוי יודע דלפי דברינו אנו לא דמיין ה"מ דהכא לפלגינן דבורא דרבא בפ"ק דסנהדרין ובפ' זה בורר דהתם טעמא אחרינא הוא דבעיקר המעשה עצמו שהן המעידין עליו אנו צריכין לומר לא כך היה מעשה שבא על אשתו או שלוה ממנו אלא שזה בא על אשת איש והלוה בריבית ולפיכך אין אומר כך אלא כמעיד על עצמו ועל אשתו שהיא כגופו כדפרישית לעיל אבל הא מילתא דבשמעתי' ודמערבאי טעמא אחרינא הוא ולא דמיין להא כלל שאלו ב' דברים הכי שאפשר שנתן לזה ולא נתן לזה וכן ההיא דגטין לא דמי' להא דהתם גט כשר הוא אלא שאינו נאמן על הנכסים לגבי שטרות ונאמן על עצמו בשביל הגט.
ובתשוב' לרבינו האי גאון ז"ל בשטר צואה שאחד מן העדי' קרוב לא' מן היורשין והשיב ידוע הוא דראובן לגבי קרוב דיליה כמאן דליתי' דמי ואין לקרוב ההוא אלא עד א'. אבל הרחוקי' מן ראובן יש להם שני עדים ראובן והא' שעמו ומן העיקר הזה ההיא דאמ' רבא פלוני בא על אשתו הוא וא' מצטרפין להרגו אבל לא להרגה ואמרינן דבתרי גופי דברי הכל פלגינן דבורא אלו דברי הגאון ז"ל ומדבריו למדנו שהוא דוחה דברי ר' יוחנן שבירושלמי:
ראיתם אי טרפה הרג אי שלם הרג. ואת"ל שלם הרג כו'. איכא למידק, א"ה עקרת פרשת רוצחין ופרשת עדים זוממין שא"א לידע אי במקום סייף נקב הוה והרי הרוצח שהיה טרפה וכן עדים עצמן פטור והיאך איפשר לבודקה מחיים בי"ח טרפות. ועוד דהא אמרי' במס' (כתובות) [חולין]דאפי' לר"מ דחאיש למיעוטא לא חיישינן דילמא במקום סייף נקב הוה ותעמד דבר על חזקתו וזיל בתר רובא וכ"ש לר"ע דלא שמעינן ליה בעלמא

דחייש למיעוטא ה"ל למיזל בתר רובא ולמימר העמד דבר על חזקתו.
איכא למימר הא דאר"ע לא נהרג בה אדם מעולם לאו דוקא אלא על הרוב וגוזמ' בעלמ' שהרי אתה מוצא שיהרג בנואף ונואפת שיראו כמכחול בשפופרת וכ"ש באיסור שבת וע"ז. והא דקאמרינן אי טרפה הרג לאו טרפות שבתוך גופו כגון בכל י"ח טרפות אלא בעינן מנייהו דילמא תחת בגדיו היה לו נקב שהיה מנוקב לחלל והיה טרפה או בשאר טרפות שנראה תחת כנפיו שהי' איפשר להם לבודקו לאחר מיתה מבחוץ שהפשיטו בגדיו וראוהו שלם מבחוץ דילמא במקום סייף נקב הוה והוה נראה מבחוץ (וא"א) לבודקו לאחר מיתה ורוב העדי' אינם יודעים אם היה נקב שם (שא"א לבדוק כל העול') [שכל העולם אין יודעין לבדוק] הילכך (דבר אחר) [רחוק] הוא שידעו העדי' דברים הללו ולפיכך א"א שיהו שם נידונין אפילו אחד בע' שנה ברוצח וכן הא דאמרינן בבועל את הערו' היכי הוו עבדי להרחיק את הדבר שלא יהו מצויין שם [דיני מיתות] תדיר שמנאפים הם חייבי מיתות שמצויין יותר משום דשכיחי (בהם) פרוצין מכיון שהם מצריכין לראות בהן כמכחול בשפופרת אינן תדירין אבל מעולם לא עלה על דעת שנבדוק אות' בטרפות שאינו ניכר מבחוץ שא"כ עקרת פרש' רוצחין.
ורש"י ז"ל כתב ואת"ל שלם הרג שבדקתם אותו לאחר מיתה בכל י"ח טרפות, ואינו נכון. וא"ק לך כיון דלא חאיש ר"ע לטרפות שאינו ניכר משום רובא ומעמיד דבר על חזקתו בטרפות שניכר נמי ניסמוך ארובא לאו מילתא היא דאין דנין איפשר משא"א והני חברי דר"מ דחאיש למיעוטא בכל דוכתא בדאיפשר דלא חייש בדלא איפשר כדאסיקנא בגמ' בפ"ק דחולין וא"נ לא חייש בעלמא ר"ע למיעוטא בדיני נפשות חייש א"נ בדיק ומבטל עדות כשאומר איני יודע משום דכתיב והצילו העדה, כנ"ל:

דף ז:

פרט לאומר מותר. פי' רש"י ז"ל שסבור שמותר להרוג את ישראל, ואיכא דק"ל והא גבי שבת וע"ז דכתיב תחטא בשגגה ואומ' מותר חייב בהן, כדאמרי' בפ"ד מיתות ב"ד אלא באומ' מותר מה שאין כן בשבת דפטור לגמרי, בתמיה, ע"כ לא בעי מיניה רבא העלם זה וזה מהו אלא לאחיובי חדא או תרתי פטור לגמרי ליכא מ"ד. ואיכא למימר דהתם כתיב תחטא בשגגה וכיון שהוא שוגג בחטא שאין לו ידיע' בחטא שהוא אסור תחטא בשגגה קרינא ביה, אבל הכא כתיב מכה נפש בשגגה ההכאה עצמה בעי' שתהא בשגגה וזה מזיד הוא בהכאה, הילכך קרוב למזיד הוו בהריגה. ואין זה מחוור לי דא"כ אבייי אמאי קר' לי' אנוס, השתא בכל התורה דכתיב תחטא בשגגה לא הוי אנוס. ואי מפרשינן

ליה כגון בתינוק שנשבה לבין הגוים, איכא למימר אביי סבר כר' יוחנן (אפי') דפטר ליה אפי' בשאר מצות כדאי' בפ' כלל גדול ורבא אמר לך טעמא דהכא משום דבעינן מכה בשגגה כדפרישית, ולשון אחר מתרצים שאני הכא דכתיב בשגגה ובבלי דעת ובלא ראות, ועוד תרי בשגגה כתיבי בפרשה, מיעטה בו תורה שגגות הרבה, ואביי ה"ק ליה מקרוב לאונס הוה לך למעוטי כיון דכתיבי כל הני שגגות וא"ל דטפי דמי למזיד מאונס שהיה לו ללמוד ולא למד, וי"מ אומר מותר כגון שהוא סבור בהמה ונמצא אדם נכרי ונמצא ישראל, דקרי ליה רבה גופיה אומר מותר לקמן, ומתכוין, מפרש לה בגמרא כגון נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם:

הא דאמרי' **בלא איבה פרט לשונא**. איכא דקשי' ליה תיפוק לי' דהא קרא דכתיב והוא לא שונא לו ואיכא (לרבנן) אי מהכא לרבנן ה"א ה"מ היכא דאתה יכול לומר לדעת הרג כתב רחמנא קרא יתירה למימר דאפי' במקום שאין אתה יכול למימר לדעת הרג פטור ור"ש אמר לך אדרבה אי כתיב רחמנא חד קרא ה"א אפי' במקום שאין יכול לומר לדעת הרג פטור דאלו למקו' שאפשר לומר לדעת הרג ה"א דילמא לא איצטריך קרא דוקא שהוא שונא לו במיתה כלומר שאתה יכול לומר לדעת הרג אבל במקו' שאין אתה יכול לומר לדעת הרג גולה:

הא דאתלייע וכו'. פירש רש"י ז"ל שכל שליבה שהתליעה כשדורסין עליה נכפפת וירידה היא ואינו מחוור שהרי (כשר לרב ידידי') ודאי היא אלא שהאי צורך עליה וכ"ש כפיפה זו שהוא צורך עליה אלא לא אתלעו (מסרק) קרוב לאנוס הוא:

רבי סבר יש אם למסורת ונישל כתיב. פרש"י ז"ל שאם כמו שאתה קורא היה לו לכתוב אל"ף בין נו"ן ושי"ן שכל לשון פעל כן הוא כתוב ולפי המסורת פיר' ונשל שהשיל מן העץ המתבקע. רבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו נשל מעל עצו. וקשיא לן אההיא פירושא חדא דלא מיבעי למכתב אל"ף בין נו"ן לשי"ן ואע"פ שאין אתה קורא ונשל שאין אל"ף זו בכל לשון פעל וכיוצא בהן. ועוד דהא ונשל גופיה הברזל מקתו נמי משמע טפי (מונשל) [מונישל],ועוד היכי אמרי' טעמיה דר' משום דדריש מסו' היא והא טעמיה מפרש בברייתא משו' דלא כתיב מעצו ועוד לרבנן קשיא דהא כתיב ונשל ה' אלהיך את הגוים האלה מלפניך וכן ונשל גוים רבים מפניך דהיינו דומיא דמן העץ המתבקע.

ואיכא לפרושי דהכא ודאי לא שני קרא ממסורת ואפ"ה דרשי' ליה כגון גבי יראה יראה וכדמסקי' בריש סנהדרין ואי דרשי' ונשל לא הוה משמע מן העץ המתבקע מדלא כתיב ונשל הברזל העץ כדכתיב ונשל השם גוים להכי דריש ר' ונשל הברזל מן העץ המתבקע

ולא הכה באמצעיתו ונשמט והתיז ממנו קיסום והרג ונשל שהברזל נישל.
וא"ק לך אמאי לא דריש נמי מקרא כרבנן ולימא דאף נשמט מקתו ליחייב דהא מקרא גופיה מסורת היא דכיון דלא שני וליכא מאן דדריש מסורת לחודיה ולא מקרא היכא דלא שני קרא ממסורת שהרי יראה חלב חלב תרוייהו דרשינן לי איכא למימר היינו דקתני ברייתא אמר להן ר' לחכמי' וכי נאמר ונשל הברזל מעצו שנדרוש מקרא לבדו ויפטר מן העץ המתבקע והלא לא נאמר אלא מן העץ הילכ' דרשי' מן העץ המתבקע חיי' וכי תאמרו אף נשמט הברזל מקתו הוא בכלל נאמר כאן וכו' וכי מסיק בסמוך דר' יש אם למקרא ס"ל מתרצינן האי ועוד לטעמיה דר' וה"ק להו לרבנן וכי נאמר מעצו שיהא משמע כן וכי תימרו כיון דדרשי' מקרא אפי' היכא דשני קרא ממסורת ה"נ דרשי' הכי נאמר כאן כו' ואיכא למימר דהכא א"א למדרש מקרא ומסורת דמן העץ או מן המתבקע הוא או מקתו הוא ואע"ג דיכלינן למדרש תרווייהו ונישל מיהו מן העץ למדרש אלא חד משום הכי לא דריש ר' תרווייהו והאי דקא נסיב לה טעמא במעצו ה"ק ודאי כל היכא דלא שני קרא ממסור' וליכא למדרש תרווייהו מקרא עדיף (דמעיקרא) מסורת היא אלא הכא אי ס"ד בלחוד דרשי' לומר קרא מעצו (מדלא כתיב) רחמנא מן העץ מסורת דרשי' ותרוייהו ליכא למדרש אי לא הוה דריש בעלמא מסורת לא הוה קשיא ליה (מעט) שהרי בכלל מן העץ יש במשמע (מקדש) דלא עדיף מהיכא דשני קרא ממסורת דאפי' דרשי' מקרא כדפרישית. ולפי' אקשינן וסבר ר' יש אם למסורת וכו'.
ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן. פירושו האדם נשל הברזל מן העץ שהוא עצו (כלו מדומה) הכאתו שהכה בכח נשל הברזל ודומה לו ונשל השם הגוים האל מפניך.
וכן מצאתי בירושלמי מ"ט דר' נאמר כאן נשילה ונאמר להלן כי ישל זיתך מה להלן נשירה אף כאן נשירה מ"ט דרבנן נאמר כאן נשילה ונשל השם גוים רבים מפניך מה להלן מכה אף כאן מכה פירו' מה להלן ונשל מוסב על המכה שהוא הב"ה הוא מכה גוים ומנשל אותם מפני בני ישראל אף כאן מכה כלומר שהמכה הוא מנשל הברזל מן העץ ונשל מוסב על המכה שהוא אדם ונשל כמו ועש' בצלאל וזה הפי' נכון ומדוקדק:

דף ח.

הא דתנן **הזורק את האבן לחצרו והרג אם יש רשות ליכנס שם גולה**. קשי' לן והא אמרינן בפרק המניח את הכד הנכנס לחנות של נגר שלא ברשו' ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור. ואם נכנס ברשו' חייב מאי חייב א"ר יוסי בר חנינא חייב בד' דברים ופטור מגלות משום דה"ל כשוגג קרוב למזיד וי"ל מתני' דקתני אם יש רשות ליכנס

לשם כגון שהיתה לו דרך שם והוא נכנס תדיר בכל עת ואינו יודע באיזו שעה נכנס אבל התם כיון שנתן לו רשות ליכנס עכשיו ונכנס היה לו לשמור את עצמו וה"ל שוגג קרוב למזיד והא דאקשינן הכא בגמ' לרשות הרבים והרג מזיד הוא לאו דוקא אלא שוגג קרוב למזיד הוא ופטור אליבא דר' יוסי בר חנינא התם בפרק המניח את הכד מותבינן לה לר"י בר חנינא הכי והא הכא שוגג קרוב למזיד הוא וכי האי גונא איכא בתלמוד קושי' סתמא אליבא דחד כי ההיא דבריש פ' האשה שנתארמלה ולימ' רוב נשים בתולות נשאות דפרכי' למ"ד הולכין בממון אחר הרוב:

מצא פרט למצוי. איכא דקשיא ליה דהכא אסיקנ' דמצא פרט למצוי ובפ' ואלו הן הנחנקין קס"ד למימר כי ימצא איש גונב פרט למצוי ואיפרך התם אלמא לא דרשי' פרט למצוי. ואיכא דבעי למימר שאני כי ימצא מומצא ולאו מילתא היא אלא שמעתין ליכא לאקשויי דהא לא דריש ומצא אלא משום והשיגה ידו דהוא עניינא דקרא ומיהא היכא דעניניה דקרא לא משתמע למדרש ביה כלום ליכא מיניה ראיה אי דרשי' אי לא.

[אלא] הא קשיא, דאמרי' בפרק עגלה ערופה היתה עיר הסמוכה לכפר לא היו מודדין מ"ט דכתיב כי ימצא חלל פרט למצוי למה דרשי' הכי. ואיכא למימר הכא כתיב כי ימצא ובעית למדרש פרט למצוי בידו כגון דרדקי דבי רב ולא דרשי' כי הך דרשא דהא כי כתיב כי ימצא לאו אבידו קאי אלא אגונב וכן נמי בכי ימצא איש שוכב עם אשה וגו' ליכא למימר פרט לנמצא עומד ומתיחד עמהן כגון של בית פלוני דכי כתיב ימצא אשוכב כתיב. וכבר אמרי' בשמעתי' דלא דרשינן הך דרשא אא"כ הוא מענייניה דקרא ואי לאו הכי לא והתם לאו מענייני' דקרא הוא ולא מפשטי' אבל התם כתיב כי ימצא חלל פרט לנמצא חלל כל היום כגון עיר הסמוכה לספר. ועוד דהתם מענייניה דקרא מפורש הא דכתיב לא נודע מי הכהו והרי כאן חזק' שגוי' הכוהו ואין מודדין אע"פ שאינו ידוע בודאי כעין ידוע הוא וממעט מכי ימצא:

הא דתנן **יצא אב המכה את בנו.** קשה לי טעמא משום דמצוה הא לאו הכי גלי והא שוגג קרוב למזיד הוא כדמקשי' בפ' המניח את הכד גבי הוסיפו לו אחת יתירה. ואיכא למימר שאני התם כיון דלא ה"ל לממחייה לו טפי מזיד הוא בהכאה להזיקו ה"ל לאסוקי אדעתיה ולמרמא אנפשיה דמיית בחדא. אבל הכא כיון דברשות הוא מכה אותו לא ה"ל לאסוקי אדעתיה דודאי כשמכה אותו ליסרו שוגג הוא במיתתו ושליח משמע דלאו משום מצוה פטור אלא משום שכיון שאמדוהו אנוס הוא. ואע"ג דקתני לי' בהדי הנך לא דמו להו תדע דהא אמרי' בגמרא התם אע"ג דגמיר מצוה קא עביד ככתוב ייסר בנך ולא מקשי' משליח ב"ד דאלו לא עבר לאו מצוה ונימא דהשתא נמי לאו מצוה א"נ איכא

למימר שליח ב"ד כיון שעבר מצוה הוא להכותו שהרי מצות עשה מפורש בתורה והכהו אבל התם לא אמרה תורה הכה ולא (חבוט) [חטוב] ואי משום מצות (החובה) [חטיבה] אין זו מצוה:

הא דמקשינן אמתני' **יצא האב המכה את בנו**. ומפרקי' דגמיר כו'. משום דלא ס"ד לאוקומ' למתני' בשהרג שלא מדעת הכאה כגון שהיה יורד בסולם ונפל עליו והרגו דא"כ פשיטא מ"ש אב מאחר אלא ודאי במכה ואמאי והא אמרת יצא האב המכה ודמקשי' נמי והא אמרת אע"ג דגמיר מצו' קא עביד משום דקרא אמרי' יסר בנך ויניחך דאי מפירוקא דרבא הא הדר ביה:

ה"ג **כיון דאם מצא חבוט אינו חובט לאו מצוה ה"נ לאו מצוה**. ופרש"י ז"ל השתא נמי כי לא מצא חבוט אין חבטה מצוה וא"כ הל"ל דאם מצא חבוט לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה או (שאמר) [שיאמר] כיון דאם מצא חבוט אינו חבוט לאו מצוה ותו לא שאין הלשון הזה נופל על הפירוש הזה אלא ה"ק כיון שאם מצא חבוט א"כ חבטה אינה מצוה ה"נ גלות בדבר שאינו של עתיקי וה"נ מפרשי' לקמן גבי חריש:

דף ט.

הא דתניא (גבי) [לפיכך] גר וגוי **שהרגו נהרגין** פרש"י ז"ל שאשבע מצות קאי כלומר שנצטוו אשפיכות דמים. וקי"ל בדידהו אזהרה (יש להן) [שלהן] זו היא מיתתן לפי' נהרגין אפי' בשוגג שאין ב"נ צריכין התראה כדאמרי' בסנהדרין וכן פירש שם. ואינו מחוור בעיני שאין הדין נותן להרוג אדם בשוגג במצוה. ודאמרי' בסנהדרין בן נח נהרג בעד אחד בדיין אחד ושלא בהתראה ה"ל לאשמועינן רבותא דאפי' בשוגג.

[א]לא משמע שאין בן נח נהרג לעולם בשוגג אבל במזיד בלא התראה נהרג ומה גם שפיכות דמים אם הרג ישראל נהרג שהם אפילו לישראל לא ניתנה דמו של הרוג למחילה אלא גואל ועומד בספק מגואל הדם לפיכך עכו"ם נהרג עליו לעולם אבל קטל בר מיניה לרב חסדא כל דלאו בר גלות לרבה במזיד ובקרוב למזיד נהרג בשוגג ובאנוס פטור וכן בשאר ז' מצות שלהם והיינו דאמרינן מכין לבן נח שהיה לו ללמוד ולא למד. כלומר שהיה לו לחשוב שמא אסור הוא ולשאול על הדבר והיינו אומר מותר שהיה לו ללמוד שאסור. והא דאמרי' בפ"ד מיתות גבי מאי נינהו קטלא [בר] (בחרי) קטלי קטלת ליה לאו למימרא לעולם נהרג כמו שפירשנו שם דלא משכחת לה דינא אחרינא אלא מיתה במזיד דאלו קרבן בשוגג לית להו. וכן פי' ה"ר משה הספרדי ז"ל שבן נח בשוגג אינו נהרג אלא באומר מותר משו' שהיה לו ללמוד ולא למד.

והוי יודע שב"נ המוזכר בכל מקום היינו [אף] גר תושב אלא שב"נ הוא שנוהג במצות שלהם כהוגן עם חברו וגר תושב הוא שבא לב"ד ישראל וקבל עליו תורה יותר משאר בני נח שלא קבלם מפני שהוא מדקדק עליו ביותר. ועוד מפני מה אמרו ראה ז' מצות שנצטוו בני נח ולא קיימום עמד והתירם להם שלא יהו מקבלין עליהם שכר אלא כמי שאינו מצווה ועושה וזה שקבלם עצמו בב"ד ישראל מצווה ועושה הוא. והכי מפורש לה בפרק השוכר את הפועלים וגוי המוזכר בכל מקום הוא בן נח שלא הוחזק אם מקיים מצות שבהם אם לאו מסתמא אין (ראובן) [רובן] מקיימין אותן לפיכך דנו אותן מספק ולא הקפיד עליו אבל לא מעלין ולא מורידין ולא נתנה תורה ערי מקלט אלא לאלו שהם גרים אבל שאר ב"נ אין ערי מקלט קולטות מי' לדיני ב"ד שוים הם בשפיכות דמים כדפרישי':

דף ט:

מ"ט דר' יהודה דכתיב ואשר יבא את רעהו ביער ואפי' סומא וכו'. (ר"מ) [י"מ] משום דה"ל רבוי אחר רבוי ואינו אלא למעט וא"ק לך לא ליכתוב רחמנא חד מיניהו וממילא ממעיט דהא לר"מ אצטרי' רבוי ל"ק דר' יהודה ס"ל דאי לא מיעטיה רחמנא מחייב כיון דחייביה התורה בכאן שוגג א' אע"פ שאינו רואה אותו ור"מ סבר אע"פ שהתורה חייביה שוגג א' משום דה"ל לעיוני אבל האי אנוס הוא הילכך אצטריך רחמנא לרבוייה ולא מחוור האי פירושא משום דהל"ל בגמרא ה"ל רבוי אחר רבוי ואינו אלא למעט כדאמרי' במילתי' דר"מ. ורש"י ז"ל כתב דבלא ראות משמע דאינו רואה כאן אבל רואה במקום אחר, והאי פירושא קשיא למה ליה לאתויי ואשר יבא את רעהו ביער ובפ' בתרא דנדרים איתא הכי רבי יהודה סבר ואשר יבא את רעהו ביער כל דבר מיעל ליער וסומא בר מיעל ליער הוא. ואי אמרת בלא ראות משמע לרבות את הסומא מיער נפקא לי' אלא ש"מ בלא ראות פרט לסומא ור"מ סבר כתיב בבלי דעת כל דבר מידע וסומא לאו בר מידע הוא ואי אמרת פרט לסומא מבלי דעת נפקא לי' אלא ש"מ בלא ראות לרבות את הסומא והא פירושא ר' יהודה סבר בלא ראות הכי מדריש שאינו רואה כאן אבל רואה במקום אחר דאי ס"ד לרבות מיער נפקא לי' וכיון דשמועתיה דקרא דריש לא הוי רבוי אחר רבוי אבל לר"מ ס"ל דודאי בלא ראות משמעותיה למעט ובבלי דעת למעט וה"ל מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות לפום מאי דאמרי' בשמעתיה ור"מ לא משמע ליה ביער אפי' סומא דא"ה לא ליכתוב רחמנא חד מיניהו וממילא לא מתרבי' ומי' ההו' גמרא (דנזיר) [דנדרים] משמ' דלאו דריש ליה משום רבוי אחר רבוי אלא משמעותי' דוקא כדפרישי' בדר' יהודה ומוחלפת השיטה בכאן. מ"ט דר' יהודה דכתיב ואשר יבא את רעהו ביער

ואפי' סומא וכו'. (ר"מ) [י"מ] משום דה"ל רבוי אחר רבוי ואינו אלא למעט וא"ק לך לא ליכתוב רחמנא חד מינייהו וממילא ממעיט דהא לר"מ אצטרי' רבוי ל"ק דר' יהודה ס"ל דאי לא מיעטיה רחמנא מחייב כיון דחייביה התורה בכאן שוגג א' אע"פ שאינו רואה אותו ור"מ סבר אע"פ שהתורה חייביה שוגג א' משום דה"ל לעיוני אבל האי אנוס הוא הילכך אצטריך רחמנא לרבוייה ולא מחוור האי פירושא משום דהל"ל בגמרא ה"ל רבוי אחר רבוי ואינו אלא למעט כדאמרי' במילתי' דר"מ.

ורש"י ז"ל כתב דבלא ראות משמע דאינו רואה כאן אבל רואה במקום אחר, והאי פירושא קשיא למה ליה לאתויי ואשר יבא את רעהו ביער ובפ' בתרא דנדרים איתא הכי רבי יהודה סבר ואשר יבא את רעהו ביער כל דבר מיעל ליער וסומא בר מיעל ליער הוא. ואי אמרת בלא ראות משמע לרבות את הסומא מיער נפקא לי' אלא ש"מ בלא ראות פרט לסומא ור"מ סבר כתיב בבלי דעת כל דבר מידע וסומא לאו בר מידע הוא ואי אמרת פרט לסומא מבלי דעת נפקא לי' אלא ש"מ בלא ראות לרבות את הסומא והא פירושא ר' יהודה סבר בלא ראות הכי מדריש שאינו רואה כאן אבל רואה במקום אחר דאי ס"ד לרבות מיער נפקא לי' וכיון דשמועתיה דקרא דריש לא הוי רבוי אחר רבוי אבל לר"מ ס"ל דודאי בלא ראות משמעותיה למעט ובבלי דעת למעט וה"ל מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות לפום מאי דאמרי' בשמעתיה ור"מ לא משמע ליה ביער אפי' סומא דא"ה לא ליכתוב רחמנא חד מינייהו וממילא לא מתרבי' ומי' ההו' גמרא (דנזיר) [דנדרים] משמ' דלאו דריש ליה משום רבוי אחר רבוי אלא משמעותי' דוקא כדפרישי' בדר' יהודה ומוחלפת השיטה בכאן:

ה"ג רש"י ז"ל **נשמט אנשמט ל"ק כאן באוהב כאן בשונא** ופירוש' נשמט מידו והוי אבן ולא דמיא לנשמט הברזל מקתו ולא מן העץ המתבקע אלא לכ"ע חייב. ובנוסחי דילן כתיב נפסק הנפסק ל"ק כאן באוהב כאן בשונא, וכך פירושא מאי נשמט דקתני קמייתא נשמט הברזל מקתו או נשמט הדלי מן החבל שלא היה קשור קשר של קיימא דהיינו נמי נשמט מקתו. ובריייתא בתרייתא קתני עד שישמט כל מחלצו מידו כלומר שנשמט הברזל עם קתו מידי ולפו' הכי מקשי' קשיא נפסק אנפסק קשיא נשמט אנשמט כלומר קמייתא בספק גולה בשונא וכ"ש באוהב ובתרייתא קתני אינו גולה. קשיא נשמט אנשמט דקמייתא קתני אינו גולה בשונא משום שיכול לומר לדעת הרג הא באוהב גולה והיינו ברזל מקתו ובתרייתא קתני אינו גולה עד שישמט כל מחלצו מידו דהיינו נשמט ברזל וקתו מידו ומפרקי' קמייתא בשונא כדמפרשא בהדיא ודוקא קתני בשונא גולה בשנפסק החבל דלא הוי אנוס הא אוהב אינו גולה והיינו אידך בתרייתא דקתני

אינו גולה באוהב ואנוס הוא ונשמט אנשמט ל"ק דהא קמייתא דקתני נשמט אינו גולה בשונא אבל באוהב גולה. רבנן קתני לה דסברי נשמט הברזל מקתו גולה ובתרייתא רבי. כך פירש הרב אב ב"ד ז"ל, כתבתיו כדי לקיים גרסת הספרים אבל אינו נכון בעיני שלא מצינו שונא גולה ואוהב אינו גולה ואינו בדין כן שאם דעתו שישמט או יהרג זה או כיון כלל לדבר מזיד הוא בזה ובזה ואם לאו אנוס בזה ובזה. ועוד שכיון דברייתא דקסב' נשמט הברזל מקתו אינו נולה אמאי אצטריך לדחוקי נפשיה בהא באוהב האבשונא הא ודאי לעולם אינו גולה בנשמט דהיינו נשמט הברזל מקתו הוא ואינו מן העץ המתבקע דהא אוגדו בידו ואי טעמא דר' משו' דה"ל לעיוני בנשמט הברזל מקתו וחשיב ליה קרוב למזיד האי נמי ה"ל לעיוני שלא יפסיק , אלא כגרסת רש"י ז"ל נר' עיקר. נשמט אנשמט ל"ק כאן באוהב כאן בשונא ופירוש' נשמט מידו והוי אבן ולא דמיא לנשמט הברזל מקתו ולא מן העץ המתבקע אלא לכ"ע חייב.

ובנוסחי דילן כתיב נפסק הנפסק ל"ק כאן באוהב כאן בשונא, וכך פירושא מאי נשמט דקתני קמייתא נשמט הברזל מקתו או נשמט הדלי מן החבל שלא היה קשור קשר של קיימא דהיינו נמי נשמט מקתו. ובריייתא בתרייתא קתני עד שישמט כל מחלצו מידו כלומר שנשמט הברזל עם קתו מידי ולפו' הכי מקשי' קשיא נפסק אנפסק קשיא נשמט אנשמט כלומר קמייתא בספק גולה בשונא וכ"ש באוהב ובתרייתא קתני אינו גולה. קשיא נשמט אנשמט דקמייתא קתני אינו גולה בשונא משום שיכול לומר לדעת הרג הא באוהב גולה והיינו ברזל מקתו ובתרייתא קתני אינו גולה עד שישמט כל מחלצו מידו דהיינו נשמט ברזל וקתו מידו ומפרקי' קמייתא בשונא כדמפרשא בהדיא ודוקא קתני בשונא גולה בשנפסק החבל דלא הוי אנוס הא אוהב אינו גולה והיינו אידך בתרייתא דקתני אינו גולה באוהב ואנוס הוא ונשמט אנשמט ל"ק דהא קמייתא דקתני נשמט אינו גולה בשונא אבל באוהב גולה. רבנן קתני לה דסברי נשמט הברזל מקתו גולה ובתרייתא רבי.

כך פירש הרב אב ב"ד ז"ל, כתבתיו כדי לקיים גרסת הספרים אבל אינו נכון בעיני שלא מצינו שונא גולה ואוהב אינו גולה ואינו בדין כן שאם דעתו שישמט או יהרג זה או כיון כלל לדבר מזיד הוא בזה ובזה ואם לאו אנוס בזה ובזה. ועוד שכיון דברייתא דקסב' נשמט הברזל מקתו אינו נולה אמאי אצטריך לדחוקי נפשיה בהא באוהב האבשונא הא ודאי לעולם אינו גולה בנשמט דהיינו נשמט הברזל מקתו הוא ואינו מן העץ המתבקע דהא אוגדו בידו ואי טעמא דר' משו' דה"ל לעיוני בנשמט הברזל מקתו וחשיב ליה קרוב למזיד האי נמי ה"ל לעיוני שלא יפסיק , אלא כגרסת רש"י ז"ל נר' עיקר:

בגלעד שכיחי רוצחין. א"ק לך והא לא גלו אלא שוגגין. איכא למימר רמאין היו ומראין עצמן כשוגגין הילכך מרבינן להו ערי מקלט כדי שיהיו קולטות את כלן לפי שאין יודעין איזה בשוגג ואיזה במזיד:

דף י:

והא תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר. איכא לעיוני אמאי אייתי ברייתא דהא במתני' נמי תנן הכי איכא למימר דילמא משום מילתיה דר' אייתי לה ולומר לך דאפשר שהלך לעיר מקלט והוא מזיד וכגון שברח ברצון חכמים כר' יוסי בר' יהודה או מעצמו כר':

דף יא.

קללת חכם אפילו על תנאי היא באה. פי' לפי שדוד קלל כל מי שלא יאמ' לו מיד כדי שלא ישטוף תהום את העולם ואחיתופל לא הי' יודע עד שדרש ק"ו ואפ"ה כיון שלא אמר מיד ונצטער דוד בנתיים אתקיים ביה, וקללת עלי ע"ת היה ונתקיים ומ"ה אמר הכא ע"ת והכא על חנם ויש לפר' דעל חנם הוא טפי מעל תנאי ושל אחיתופל ע"ת הוא ועל חנם שלא היה יודע כשהשביעו ואעפ"כ נתקיים בו אע"פ שהיה על תנאי אבל של [עלי] ע"ת הוה ולא על חנם שהרי היה יודע בשעה שהשביעו ואעפ"כ נתקיים בו שהיה צריך להתיר לו קללתו אחר שהגיד לו. ורש"י ז"ל כתב דשל דוד על חנם היתה שלא היה לו לקללו ואיני מיושב בו. ואע"ג דכי כתוב מעשה דאחיתיפל מקמי דזבן דוד בית המקדש הוה שיתן מעות מעיקרא (בדנהו) [כרינהו] ברשות ארונה כדברי רש"י ז"ל שהרי יודע היה דוד באיזה מקום עתיד בית המקדש ליבנות כדאמרי' בזבחים בדקו ומצאו בס' יהושע מדכתיב ולא כתיב ותאר וכלה מילתא כדאיתא התם:

דף יא:

הא דתנן **ואחד מרובה בבגדים**. פרש"י ז"ל בימי יאשיהו (כגון) [שנגנז] שמן המשחה ולא היו מושחים כהנים גדולים. והכהן הגדול שלא נמשח נקרא מרובה בבגדים ומי' אף בזמן ראשון אם לא משחוהו ונתרבה בבגדים ה"נ מיקרי. וכשמתקנין כהן א' ביוה"כ אין מושחין אותו אלא ברבוי בגדים הוא משמש וקשיא לן דהא אמרי' בפרק דהוריות משוח בשמן המשחה קודם למרובה בגדים מרובה בבגדי' קודם למשיח שעבר. אלמא תרווייהו בזמן א' הם ואינו כהן גדול שלאחר יאשיהו ובמס' נזיר אמרי' נמי גבי מת מצוה משוח בשמן המשחה ומרובה בבגדים. יטמא מרובה בבגדים ואל יטמא משוח

בשמן המשחה בבנין ראשון מרובה בבגדים בבנין אחרון ואתיא כדיימר ר"ש בר' יונה בש"ר אחא חמשה דברים היה הבית הראשון יותר מן האחרון שמן המשחה כו' וזה מפו' כדברי רש"י ז"ל. והא דאמרי' משוח בשמן המשחה ומרובה בבגדים איזה מהם קודם. יש לפרש היינו (שעבד) [שעבר] דכיון שזה משוח בשמן אע"פ שעב' איהו עדיף והא דלא קרי ליה דמשוח (שעבד) [שעבר] משום דלא מתמר האי לישנא אלא כשיש שם משיח אחר עובד ומיהא לא מיחוור לי הא דאמרי' לקמן במיתת כולן חוזר וכו'. דהא ליכא בזמן (אחר) [אחד] אלא שנים מהם וכל זמן שלא אירע פסול בכהן גדול ליכא נמי (עבד) [שעבר ומרובה בגדים] ממש. אלא כיון שיש זמן ששלשתן קיימין כגון משיח (שעבד) [שעבר] ורבוי בבגדי' אחר תחתיו כמו שפירשתי ופעמים שיש שנים משום הכי קאמר במיתת כלן הוא חוזר ועוד כיון דלר' יהודה איכא שלישי קאמר לישנא דכלהו:

דף יב.

מנין שאין ממיתין אותו עד שיעמד בפני ב"ד אחר ת"ל כו'. ואיכא למידק הא דתניא בפ' החובל סנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש מקצתן נעשין עדי' ומקצתן נעשין דיינין דברי ר"ט ורע"א כלן נעשין עדים ואין עד נעשה דיין והכא גמר לה מקרא ולא מההוא טעמא והתם נמי אוקימנא להההוא כשראוהו בלילה אבל ראוהו ביום דנין ע"פ עצמן ותו קשיא דבמסכת ר"ה מפרש לה טעמא תליתאה משום דכתיב והצילו העדה וכיון דחזי ליה דקטל נפשא תו לא חזי ליה זכותא.

איכא למימר אוקמתא נינהו מאן דמוקי לה בשראוהו בלילה ומשום דאין עד נעשה דיין כפשטה סבר דר"ע לדבריו דר"ט קאמר דנסיב טעמא משום עדים ואומר מקצתן נעשים דיינים ואמר איהו דבלילה כלן נעשין עדים והיינו לישנא קמא דבפרק החובל ולאידך לישנא דאוקימנא התם אפי' ראוהו ביום אתיא כהלכתא משום דכתיב עד עמדו לפני העדה והאי דנסיב ליה תלמודא בר"ה מוהצילו ה"ק וכ"ת ליגמר מינה דיני נפשות שאני דבעי' והצילו. ואי קשי' אהא דאמרי' בסנהדרין טרפה שהרג לפני ב"ד חייב איכא למימר שאני התם דכיון דא"א לבא בפני ב"ד אחר נדון בזה משום ובערת הרע מקרבך והכי מפ' התם טעמא בגמרא:

א"ר כהנא ל"ק הא ר' יהוד' כו'. פירש רב כהנא לפרוקי מתני' כלהו ובריית אתא וליתיה לפירוקי' קמיה דלא שאני ערי מקלט ממעשר ואע"ג דהל"ל אלא אורחא דתלמודא הוא במקצת דוכתי דלא אמר אלא היכא דחד אמורא מתרץ והדר ביה ודכותה לעיל בסמוך ל"ק הא בבנו הא בבן בנו:

דף יב:

אימר דשמעת ליה לר"י. פירוש ממתני' מקשינן דאוקמתא כר' יהודה דקתני עקרו בפנים ונופו בחוץ הכל הולך אחר הנוף והיינו לקולא ורש"י ז"ל דמברייתא דקתני בירושלים ובערי מקלט מקשי' ליה וא"ק לך מעיקרא נמי תקשי הך קושיא אמתני' א"ל מעיקרא דאמרן בעיקרו לא מיתדר ליה הוה ס"ד דאורייתא הוא דלא קרינא ביה כי בעיר מקלטו ישב. הילכך אפילו לקולא נמי אבל השתא דא"ר כהנא דמתני' דברייתא ר' יהודה וקתני ירושלם וערי מקלט קשיא לן דהא לא הוה לן למימר הכי אלא לחומרא:

רב אשי אמר מאי אחר הנוף. פרש"י ז"ל מתני' ובברייתא בערי המקלט אף אחר הנוף תנו ולחומרא דלעולם לא מצי קטל ליה עד שיהא עיקר ונופו בחוץ ולגבי מעשר לחומרא כדשני' לעיל רבי יהודה היא כדר' כהנא ומשו' דבכלה תלמודא שדינן נוף בתר עיקר אצטריך למימר הכא דשדי' עיקר בתר נוף ול"נ דנוף בתר עיקר לא שדינן בהני גוני דלא מדכר הכי בכלה שמעתיה אלא ה"ק אילן שעקרו בפנים ונופו בחוץ הולכין בעיקרו אחר מקומו ואף אחר נופו הולכין בו שאם היה עיקרו בחוץ ונופו בפנים אפי' בעיקר לא קטלינן לי' כלומר בעיקר אילן הלך אחר עיקר ואף אחר הנוף ולחומרא וכן מתפרש לה בירושלמי הלך אחר הנוף ולחומרא.

ואחרי' פירשו דאף לגבי מעשר נמי מתרץ רב אשי דאף קתני דלעולם היכא דעיקר בפנים ונופו בחוץ או נופו בחוץ ועיקרו בפנים שדינן נוף בתר עיקר ואף עיקר בתר נוף ואין אוכלין ואין פודין בו כלל. וכן בערי מקלט אינו נהרג בו כלל ומתני' דקתני הכל הולך כל האילן קאמר שכלו הולך אל מקום א' והרי הוא בפני'.

ויש לפרש כלה שמעתא בענין אחר דפירוקי' קמא בדקאי קאי דשאני מעשר מערי מקלט דמעיקרא אקשי מעשר אמעשר וא"ר כהנא דלא קשיא דפלוגתא היא במעשר ומי' בערי מקלט דברי הכל הלך אחר הנוף דכתיב ביה ישב. והא דקתני ברייתא בירושלם ובערי מקלט לאו למימרא דפליגי רבנן בערי מקלט אלא ה"ק ר' יהודה כשם שבעיר מקלט הולכין אחר הנוף כך בירושלים דלאו טעמא הוא משום דירה אלא משום דעיקר האילן הולך אחר הנוף שאף בירושלים הולכין אחר הנוף.

ואקשי' ברייתא דקתני בירושלם ובערי מקלט במאי מוקמת לה כר' יהודה ומדקתני לה דומיא דירושלם משמע דאפילו בעיקרו בפנים ונופו בחוץ הוצכין אחר הנוף והא לא שמעי' ליה לר' יהודה ומאן צאית לך למימר כי הך מילתא דהא איהו לית ליה בדירה תלה רחמנא אלא מעשר וערי מקלט לדבריו שוים הם.

ופריק רבא ואמר בעיקר דכ"ע לא מצי קטיל ליה כלומר ליכא פלוגתא בין מעשר למעשר

למקלט ולא ס"ל בדירה תלה רחמנא ואפי' לרבנן דנהי דלא מיתדר ליה בכל מקום גואי קאי. כי פליגי במהוי עיקרו שבפנים דרגה לנופו ר' יהודה דסבר עיקר אילן שדינן בתר נוף לחומרא ה"נ מצי קטיל ליה בכי האי גונא לאו לקולא הוא כיון [דבראי] קאי ולרבנן לא הוי עיקרו דרגה לנופו כלל כי היכי דלא שדינן עיקר בתר נוף למעשר ומתני' ובריייתא דערי מקלט לרבא ר' יהודה.

ורב אשי לעולם כדאמרינן מעיקרא מתני' רבנן ושאני ערי מקלט לרבנן ממעשר ומאי אחר הנוף דקתני ברייתא אף אחר הנוף ולחומרא בין בערי מקלט ובין בירושלים לר' יהודה דמדמי להו להדדי לית ליה טעמא דבדירה תלה רחמנא מדאמר בירושלם כן אבל רבנן הולכין אחר הנוף בין לקולא בין לחומרא דאית להו טעמא דבדירה תלה רחמנא ולהא פירוש' מתני' דקתני הכל הולך אחר הנוף אתיא כפשטה ואעפ"כ אינו נכון:

דף יג.

גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. פי' חלוצה לאו דוקא מדרבנן היא ולא לקו והא דקתני לה הכא שגירות הלשון הוא ובריש מכלתין נמי דקתני מתני' מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ובן חלוצה ונמצאו זוממין לוקין את המ' ויש במשמע דבן חלוצה פסול מדאורייתא דאי לא אמאי לוקין את המ' לאו כלום קא עבדי ליה מדאורייתא וכן הא דגרסי' בפ' משוח מלחמה תנן ר"י הגלילי הירא ורך הלבב זה שהוא מתירא מן העברות שבידו רבי יוסי אומר אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט זה הירא ורך הלבב ואמרינן בגמ' וא"ר איכא בינייהו עברה דרבנן דלרבי יוסי לא הדר ולר"י הגלילי הדר אלמא עברה דאורייתא היא כולי הני לאו דוקא.

ובפ' יש מותרות גרסי' גרושה וחלוצה לכהן הדיוט יש לה כתובה שנית מד"ס אין לה כתובה וא"ר טעם הללו ד"ת ואין צריכין חוזק והללו ד"ס וד"ס צריכין חוזק. ואמרי דבר א' מאן תני לה ומהדרי' איבעית אימ' ר' קתני לה ואיבעית אימא ר"ש בן אלעזר קתני לה. איבעי' אימ' ר' קתני לה חלוצה קא קשיא ליה והא חלוצה דרבנן הוא ואית לה כתובה הדר אמ' כיון דפסיל זרעה מדרבנן זו היא מרגילה אלמא דאמרי' והא גרושה וחלוצה אינו חייב אלא אחת אימ' אינו חייב אלא על אחת לעולם שתי שמות וחלוצה דרבנן והתני' גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין ת"ל ואשה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא אלא היינו טעמא דקתני גרושה ברישא דמתני' והדר תני דלא מחייב עליו משום דתנא אגב רישא ריהטא תני ולעולם אגב גרושה חלוצה וכן דתניא ברישא הדר ואמר לאו דוקא היא דלא לקי עלה ואי לא קתני לה כלל חיישי' דילמא אגב דרגילי אינשי

למתנינהו טעו בה תנאי ולפר תנא סיפא לגלויי על רישא דלאו דוקא וכל היכא דקתני לה בדאורייתא לאו דוקא אלא שגירות לשון התנא הוא וכיוצא בה אמר בירושלמי דמסכת ברכות ומגילה דתנן חוץ מחרש שוטה וקטן לית כאן אשיגרת לשון הוא:

ממזרת ונתינה לישראל. מכאן למדנו שנתינים מדאורייתא אסירי דקיימי בלאו לא תתחתן בם אפילו בגרותן דבגיותן לית להו חתנות וליכא למימר בהא נמי לאו דוקא דא"ה ליתני בסיפא ממזרת ונתינה אינו חייב אלא על א' כדקתני בחלוצ' ועוד דבשלמא חלוצה אלאו דגרושה אסמכוה רבנן ומשו' הכי קתני להו לתרווייהו אבל נתינה וממזרת מה ענין זו לזו אלא ודאי נתינה דאורייתא וכן פי' רבינו ז"ל בכאן והכי איתא ביבמות בפרק הערל. ודאמרי' התם נתיני' דוד גזר עליהם לאו חתון קאמ' דמדאורייתא הוא אלא עבדות קאמר ולא כמו שפי' שם רש"י ז"ל כב' כתבתיה שם בפ' הערל כל הצורך:

מתני' **נותר ופיגול**. איכא למידק הכא, והא לאו שבכללות הוא והיכי לקי עלייהו כדכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש כל שבקדש פסול ליתן לא תעש' על אכילתו והיינו לאו שבכללו' בשלמא נותר (כיון נותר) כיון דגביה כתיב איפשר דלא מיקרי לאו שבכללות אלא פגול קשיא דהא לאו שבכללות הוא וכדאמרי' בפסחים פ"ק מנין לכל איסורין בהנאה ת"ל כל חטאת וגו' ואקשינן עלה ואימא ליחודי ליה לאו לגופא הוא דאתא דאי מדר' אלעזר דאמר כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו אין לוקין על לאו שבכללות אלמא האי לאו שבכללות הוא.

ואיכא למימר כיון דאסיקנא התם דהא קרא לכל חטאת אשר יובא לייחודי לאו אתא דאי מדר' אלעזר אין לוקין עליו על לאו שבכללות והשתא לוקין על חטאת שהובא מדמה לפנים ה"נ לוקין (אבל) חד מכללא דהו"ל חטאת דבר שהיה בכלל ויצא ללמד על הכלל כלו יצא והכי קאמרי' דאי מדר' אלעזר אין לוקין על כל הכלל לפי שאין לוקין על לאו שבכללות והשתא אתא ההוא לאו דכתי' גבי חטאת ללמד שלוקין על כל הכלל ולא דאיק אלא שאני פגול דאיתקש לנותר:

דף יג:

גמרא: הא דאקשי' **א"ה חייבי כריתות נמי מאי אמרת**. ה"פ: אי אמרת בשלמא טעמיה דר"ע לאו משום דדריש כדי רשעתו אלא סברא הוא דחייבי מיתות כיון שאתה מקיים בו אותו הלאו שאתה ממיתו מאותו השם אין לך להלקותו שכבר קיימ' בו לאו שעבר עליו ובחייבי כריתות כיון שאם עשה תשובה אין ב"ד של מעלה ממיתין אותו אשתכח דלא מקיים ביה ההוא לאו הילכך מלקי' ליה. אלא אי אמרת טעמיה דר"ע משום דדריש

ליה כדי רשעתו אפי' בחייבי כריתות נמי.
והא דאקשינן ליגמר מלעיניך ול"ק לן אמאי לא גמרינן מעיניך דכתיב גבי עדים זוממים לא תחוס עיניך ועדים זוממים בני מלקות נינהו היינו טעמא דלא אמרי' הכי משום דגבי ממון דכתיב יד ביד דהיינו דבר הניתן מיד ליד והתם לא לקו אלא בעדות בן גרושה וכיוצא בו שלוקין משו' והצדיקו.
ולהך לישנא דאוקימנא טעמא דר"ע משום ג"ש א"נ משו' רשעה המסורה לב"ד הא דקא נסיב לה תלמודא שאם עשו תשובה ה"ק מצינו חייבי כריתות למלקות ואין דנין חייבי מיתות מכריתות במה מצינו שאין דנין חמור מקל להקל עליך וחייבי כריתות קלין שאם עשה תשובה אין ב"ד שלמעלה ממיתין אותו וללישנא דרבא שאמר משום דאזהרת כרת לא צריך ברייתא לאו עיקר טעמא נסיב אלא טעמא דקרא הוא:
הא דאמרי' **איתקש כל התורה כלה לע"ז**. בתורת כהנים מפיק לה מדכתיב ועשה מא' מהנה אלא דילמא היינו טעמא דלא אמרינן הכי משום דאליבא דר"ע מגדף אע"ג דלית ליה מעשה ורבנן ממעטי ליה כדאיתא בכריתות ומייתינן לה בפרק ארבע מיתות:

דף טו.

גמרא: ה"ג **הניחא למ"ד קיימו ולא קיימו אלא למאן דתני בטלו ולא בטלו מאי איכא למימר מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן הא א"ל ר' יוחנן לתנא קיימו ולא קיימו**. וכן כתו' בכלהו נוסחי עתיקי ודוקני וה"פ דלמאי דאמרי' השתא לתקוני לאו הוא דאתא אקשי' הניח' למ"ד קיימו ולא קיימו דכל ל"ת שיש בו קום עשה שבה כגון שלח את האם פטור וכן כל זמן שיכול לומ' אשלחנה ואי לא קיימו כגון שמתה אעפ"י שלא בטלו שלא הרגה הוא חייב יכלת למימ' לתקוני לאו הוא דאתא אלא למ"ד לעולם לא מחייב עד שבטלו כלומר ששחטה או ששבר גפיה מאי איכא למימר הא לא יכלת למימר לתקוניה לאויה אתא דהא אע"ג דלא מתקן ליה לעולם כגון מתה מאליה פטור כל זמן שלא בטלו הילכך לנתקו מלאו ולאוקומי בעשה אתא וכתב התם משום דהתראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה ביון דבטולו חייב ומקבל התראה בעשה. אלמא עיקר מלקות עוקר מן הלאו והעמידו על עשה והכא ה"נ (חייב) [איכא] למימר בלאו שקדמו עשה. ומפרקי' מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן הא א"ל לתנא תני קיימו ולא קיימו אבל לר"ל לאו שקדמו עשה אין לוקין עליו כך שמעתיה.
ודייקי' עלה והא כתיבה ותנינא כדאשתבע רבא לעיל וא"ל דהכי אקשי' ליה ר"פ לרבא והא לא דמי לאויה ללאו דחסימה היכי אמרת דלאו שקדמו עשה לוקין עליו ואע"ג

דאיפשר לקיומי לעשה שבה והא לא דמי ללאו דחסימה דהתם א"א לקיים בו דבר אחר אבל הכא אפשר לקיומיה לעשה ונימא דמקיימי לי' ופטור ומפרקי' משום דכתיב ביה עשה יתירא מגרע גרע הא ודאי לאו לתקן הלאו אתא אלא לאחמורי עליה אתא ואקשי' ליה א"ה לאו שניתק לעשה נמי לומר דלקי עליה דלא גרע מלאו דחסימה ולאחמורי עליה הוא דכתב רחמנא עשה. איכח למימר התם לתקוני לאויה אתא מדלא כתבה רחמנא מקמי לאו ש"מ ה"ק לא תקח האם ואם לקחתה שלחה.

ומ"מ בין מר בין מר ס"ל בלאו דטמא שנכנס למקדש (ואע"ג) שהוא לוקה דכיון דעשה בו ליכא לקיומי ומההיא שעתא דעבר עליה (דלא) [דהא] איבטיל עשה שבו באותה ביאה שנכנס למקדש ואע"ג דמוזהר הוא לקיו' עשה מצוה באפי נפשה היא כדי שלא יוסיף טומאה אבל אין יציאתו תיקון כניסתו ומכיון שנכנס עבר על לאו ובטל עשה וה"ל כלאו שניתק לעשה שבטל עשה שבו הילכך דמי ללאו דחסימה. אבל לעיל כי אשתבע רבא דכתיבה ותנינא קס"ד דהא דסבר רבה בר בר חנא ואמר דלא אמרה משו' דסבר דנתקיה רחמנא ללאו ויהב דין עשה ועשה שבו קדם דהוא עיקר ואמר רבא דהך סברא [אדחיא] אבל הא דר' פפא טעמא אחריתי הוא ופנים חדשות באו לכאן כנ"ל.

ורש"י ז"ל גריס איפכא הניחא למאן דתני בטלו אלא למאן דתני קיימו ולא קיימו מאי למימרא וכו'. ופי' דמ"ד קיימו ולא קיימו ס"ל דקיום עשה תחת מלקות עומד וכשיבוא לב"ד יאמרו לו שילקה או שיקיים העשה ויעלה לו במקומו ולהכי אקשי' למ"ד קיימו ולא קיימו היכי מצית למימר כל ימיו בעמוד וחזור וקאי שאם לא יחזירנה מיד לכשיבא לב"ד ילקוהו.

ואין זה נכון בעיני דהא הכא קרא כתיב כל ימיו ותקון עשה דהאי בכל ימיו הוא והכא לא לקי עד שמתה או שנדרה ממנו דהא בכל ימיו בעמוד וחזור (דאין) [דאנן] כל ימיו דקר' דרשי' מדאמ' רחמנא כל ימיו לאו שניתק לעשה הוא וה"ק לא ישלחנה כל ימיו וכן פרש"י ז"ל עצמו וה"נ מפורש בגמרא בפ"ק דתמורה כתב קרא כל ימיו שווייה לאונס לא תעשה שניתק לעשה וכיון שכן אשלוחין דכל ימיו חייב רחמנא ולא לכשיבא לב"ד:

דף טו:

דמר סבר התראת ספק שמה התראה. פי' לפי גרסת הספרים לר' יוחנן התראת ספק היא שא"א להתרות בו אלא בשעה שלקח האם על הבנים ואפשר שלא תמות ויקיים עשה שבה לר"ל מתרינן ביה בששוחטה או משבר אגפה.

וא"ק לך הא דאמרי' במס' שבועות אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגת' דר"י

ור"ל משום דבעידן איסוריה הוא דמתרינן ביה ולא בתנאיה וה"ג נימא דבשעה שעבר לאו הוא דבעי לאתרויי בי' ולא כשבטלו לעשה וא"ל הכ' כיון שנתקו לעשה עיקרו של לאו ביטול עשה הוא:

דף טז.

הניחא למאן דתני קיימו ולא קיימו. אדק"ל והא ר"י קיימו ולא קיימו לפי גרסת הספרים שכתבנו ואין מקום לקושיא זו דאנן מתני' קא קשיא לן דקתני זה הכלל למאן דתני בטלו ולא בטלו לאיתויי מאי אלא הא איכא לאקשויי דאמרינן לקמן אלא זאת ועוד אחרת אהאי אבל אונס לא. והא ר"י תני קיימו ולא קיימו והיכי אמ' אין לנו אלא עוד אחרת הא אית ליה.

ויש מי שכתב דכל היכא דליתיה בבטלו ליתיה בלא קיימו ודברי הבאי הם דא"ה היכי אמרי' הניח' למאן דתני קיימו ולא קיימו לכ"ע אלא ה"ק ר"י אנו אין לנו אלא דומה לזו אלא עוד אחרת ואע"ג דלענין אין חייבין עליה דקתני מתני' באונס נמי משלח ואינו לוקה משמע הא אם א"א לומר בה קום עשה לוקה. והיינו דאקשי' בכולה שמעתא היכי משכחת לה דלקי:

והא דאמרי' בנותר **בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין** ה"ק לומר שאין לוקין עליו בשלא ביטל עשה שבו אבל זרק הנותר בים או האכילו לכלבים לוקה בכל ל"ת שביטל עשה שבו והתראת ודאי היא כיון שבשעת ביטול עשה שבו מתרה ביה ודרכו של רש"י ז"ל לפי פירש פשוט בפירושיו. ובירוש' במס' שבועות שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה ר"י וריש לקיש תרווייהון אמרין פטור לא דאמר אהן אמר אהן טעמא דר"י שאין ראוי לקבל התראה וטעמיהי דר"ל משום שהוא בלא תעשה שאין בו מעשה מאי מפקה מביניהון והשליכה אין תאמר משו' שהוא בל"ת שאין בו מעשה הרי יש בו המעשה משמע מיה' דהתראה בשעת איסור בעינן כדברי רש"י ז"ל וצ"ע. ומיהו הא דאמרי' לקמן אי דקטלה קים ליה בדרבה מיניה הכי משמע (איסורא) בשעת ביטול עשה שבו אתא דאי לאו הכי מאי קים ליה בדרבה מיניה איכא מעידנא דגרשה עבריה ללאו ואההיא שעתא הוא דלקי והשתא בעידנא דקטלא הוא דאיחייב לי' מיתה וגלויי בעלמא מתגלי דמחייב מלקות משום ביטול עשה היא והילכך שעת התראה הוא כדפרישית:

הא דאמרי' הכא **כגון שהדירה על דעת ב"ד.** ותמי' לי אם מצא בה היאך הוא לוקה הרי אינו רשאי לקיימה כדתנן מצא בה ערות דבר אינו רשאי לקיימה וא"ת כגון שאמ' הוא

מצאתי בה ערות דבר ואין אנו מאמינין לדבריו ולפי' הוא לוקה ומ"מ נדרו נדר שאם אמר בדבריו כך חל נדרו על דעת רבים אין לו הפרה וא"כ היאך אמרי' לקמן שלדבר מצוה יש לו הפרה והרי אין כאן מצוה להתיר נדרו אלא שלא להתירו.

ואיכא לפרושי כגון דאמ' מצאתי בה ערות דבר פלוני וגרשה והדירה על דעת רבי' בלא שום תנאי בעולם ונמצא שם רע שאינו כגון שבאו עדי' שזינתה או שהיתה פסולה והוכחשו או הוזמו והוא יודע בהן שאין אותו שם רע כלום לפי' הוא לוקה שעדיין אסורה לו מחמת הנדר על דעת רבי' שהיו סבורין שהיתה אסורה לו כמו שהעידו אותן הראשונים אע"פ שנמצא שם רע שאינו מתירין לו שאין דעת הרבים אלא לקיים המצות ולא לבטלן זהו תורף פרש"י ז"ל.

ולמדנו מדבריו ז"ל שאין נדר על דעת רבים כלום אלא בשנדר לקיים מצוה אבל לדבר הרשות לא. ויש לסברא זו רגלים בפ' השולח דאקשי' התם ולידרה ברבים ואמרי' דיש לו הפרה ולא אקשי' ולידרה על דעת רבי' ולדעתי לא נתכוין הרב בפי' הזה אלא לומר שאין על דעת רבי' חל בדבר איסור ואונס שהדיר אסור לו והיאך הרבי' נסמכי' לו. וכבר כתבנו שם הרבה בענין זה.

ודעת ר"ת ז"ל דכי אמרי' דלדבר מצוה יש לו הפרה דוקא כי הנך מילי דמיקרי דרדקי דהוו סברי רבנן דמדרי לי' למעבד מצוה ואשתכח דאיסורא הוא ולא אשתכח דדייק כותיה ועל דעת אביהם של תינוקות הודר ועל דעתם הותר ואנן סהדי שנתחרטו אבל אם היתה שם מצוה אחרת אין מתירין לו בחרט' אחרת שמא לא נתחרטו הרבים ואם נתחרטו שנולדה להם דעת חדשה איהו למיסר ליה שויוה שלוחין ולא למשרייה ודאיק לה מדקאמרינן כי הא אלמא לא בחרטה אחר' ואין פי' זה מחוור שהרי אונס שהדיר את אשתו אין בו כעין מצוה זו אלא א"כ הוא מפרש שהדירה על דעת רבים משום חשש ערוה כדברי רש"י ז"ל ולא נתכוונו.

ובמס' גטין כת' רש"י ז"ל כגון שהדירה על דעת רבים ואמרו לה אם על דעתנו אנו משביעין אותך משמע שאין נדר נדר עד שיהא על דעת רבים וברבים אבל אם אינן שם אין על דעת רבים כלום וכן דעת רבי' האיי גאון ז"ל בתשובותיו:

דף טז:

ביניתא דבי כרבא. פי' רבינו ז"ל תולעת של כרוב. וקשיא א"ה פשיטא אמאי לא לקי עלה כי אכיל לי' ואפי' באוכל כרוב (וכן) [ובו] תולעת נמי פשיטא דלקי דה"ל אתליעו אילנא גופיה דודאי לקי וכ"ש דקי"ל אפילו בקישות שהתליע באביה אסורה משום שרץ

השורץ על הארץ ותו מאי ביניתא.
לפי' פר"ת ז"ל דג שגדל בתלם המחרישה שיוצא מן המים ועומד בתוך ארץ לחה. וכיון שפעמים שהוא רומש על הארץ לוקה משום רמש האדמה ולקי נמי משום דג טמא אי אתרו בי' משום דג טמא:

דף יז.

מתני' **קדשי קדשים חוץ לקלעים**. פרש"י ז"ל דלקי משו' ובשר בשדה טרפה לא תאכלו דהיינו בשר שיצא חוץ למחיצתו. וקשה לי דהא הוי לאו שבכללות דמרבי קדשי קדשים שיצאו חוץ למחיצתן ועובר שהוציא ידו חוץ למחיצתו ממעי אמו ולחולין שנשחטו בעזרה. וכיון דלאו שבכללות הוא לא לקי עליה. ואיכא למימר כיון דלא כתיבי אסורי אלא אמר מי שיצא חוץ למחיצה הראויה לו שהוא בשדה לא תאכלו כלהו כחד איסורא דמי ודמי ללאו דלא תאכלו כל נבלה ולאו דלא תעשה כל מלאכה דלא הוי לאו שבכללות, זה כתבתי לקיים דברי רש"י ז"ל.
ולי נראה דלקי משו' לא תוכל לאכול בשעריך בקרך וצאנך זה חטאת ואשם חוץ לקלעים כדר"ש וכדבעי' למכתב בגמ':

דף יז:

גמרא **אפילו למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין**. פרש"י ז"ל דהיינו ר' יצחק דאית ליה עונש אחותו שהיא בת אביו ובת אמו מן הדין. ואין זה נכון דהא אמרינן בריש פרקין גמר עונש מאזהרה בג"ש דאחותך אחותך קאמר ולא במה מצינו דהא אמרי' בשמעתא מפו' לרבנן אין עונשין מן הדין ואידך גמר עונש מאזהרה ולא אמרינן עונשין מן הדין.
[אלא] מדר"ש גופיה קאמרי' דאמר העובד ע"ז ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומפרש לה התם בגמ' קסבר עונשין מן הדין והתם ליכא אזהרה דהא אזהיר רחמנא אע"ז ולא אשכחן בשום דוכתא דאמר מזהירין מן הדין ואע"ג דהתם איכא לפרושי דקסבר ר"ש גלויי מילתא בעלמא הוא הכי קאמרינן אפילו את"ל דסבר ר"ש בכל מקום נמי עונשין מן הדין התם לא אשכחן דמזהירין ומיהא משמע לכ"ע דאין עונשין מן הדין אלא היכא דס"ל גלויי מילתא בעלמא דהא לא אשכחן מ"ד גבי עדי' זוממי' הרגו נהרגי' וכלהו ס"ל אין נהרגין וטעמא משו' דאין עונשין מן הדין:

דף יח.

אלא קרא יתירה הוא מכדי כתיב והבאתם שמה ליכתוב רחמנא לא תוכל לאכלם. פי' [רש"י] וא"ת להלקותו באו דלא להוי לאו שבכללות ל"ק כיון שפרטם הכתוב וחזר וכתב אחר הפרט לא תאכלס לא הוי לאו שבכללות אלא דמי לנבלה וטרפה לא תאכלו: **מהדר מפרט בהו למה לי ליחודי להו לאו כל חד וחד.** פרש"י ז"ל והוי כמי שכת' בכל אחד ואחד לא תוכל לאכול בשעריך ואם אינו ענין לחוץ לחומה תנהו ענין לדבר אחר לאוכל בכורים עד שלא קרא עליהם אתא ואינך כל חד וחד למילתיה. וא"ת בכל קדשין הכתובין כאן דייך אם תתן את הלאו לאוכל לפני זריקה חוץ מבכורים אין ה"נ ומתני' דקתני לוקה באוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים מבשר בשדה לא תאכלו נפקא לן כדלקמן ולוקה חמש. דאמר ה' איסורי' קאמר, זה כתב רש"י ז"ל.

ול"נ דבשר בשדה טרפה לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו. וכי אקשי' לקמן ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה איסורא בעלמא דהא רבא נמי אסור קאמר כדפי' רש"י ז"ל. וכן נמי הא דאקשי' לילקי נמי מדר' אלעזר דאמר כל שבקודש פסול איסורא בעלמא דלאו שבכללות הוא כדמפורש בפ' כל שעה. וכן נמי הא דא"ר אליעזר כל שהוא בכליל תהיה ליתן ל"ת על אכילתה לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו אבל מתניתין דקתני לוקין בקדשי קדשים שאכלן חוץ לקלעים מדר"ש אתי' דאם אינו ענין לחוץ תנהו ענין לאוכל חוץ לקלעים.

ומה שהקשה רש"י ז"ל לומר תנהו ענין לאוכל לפני זריקה דהאי קרא באוכל קדשים חוץ למקומם כתי' הילכך יתירא באוכל חוץ לקלעי' מוקמי' לה דהיינו חוץ למקומם ובכלהו נמי שייך למכתב לא תוכל לאכול בשעריך שכל שהוא חוץ לשער מקומו בשעריך קרינן ביה והאי חוץ למקומו הוא דהא חזינן דאזהר ביה רחמנא בעשה דכתיב במקום קדוש יאכל בחצר אהל מועד הילכך האי קרא יתירא אלאו דחוץ לקלעים מוקמינן למילתייהו ומי' רבא ה' איסורי קאמר כדברי רש"י ז"ל ופירש אסורי אסור ועשה ולומר דרשי' ק"ו לאוסופי עשה דהא אחבריה לר"ש.

ויש לפרש ענין אחר, דלעולם רבא ה' מלקיות קאמר דקרא יתירא הוא דליכתוב רחמנא לא תוכל לאוכלם מהדר מפרטא בהו למה לי ליחודי לאויה לכל חד וחד ואם אינו ענין לגופיה תנהו ענין לדבר אחר שלא נכתב באחד מהם שמה שנכתב באחד מהם כבר נתרבה בכלם דאיתקושי איתקוש להדדי ולא הוה צריך למיכתב חד מינייהו בכל רבוי או רבויא ומ"ה מרבי בכל חד מלתא חדתי ובהקיש' לוקין כדמפרש בפסחים והאי דמייתי להו ר"ש בק"ו מילתא בעלמא לומר שאף ק"ו הוא אבל עיקר מלתיה בהקישא

הוא. ולהאי פירושא הא דאקשינן עליה דרבא ולילקי משום ובשר בשדה ומשום כל שבקדש פסול בדין הוא דהל"ל משום שאין לוקין על לאו שבכללות אלא דעדיפא מיניה אקשי לי':

דף יח:

הפריש בכורי' קודם החג והביאן לאחר החג. דאמרי' ירקבו. פירושה כגון שהפריש קודם החג והביאן מיד שנראו ונדחו ומ"ה אמרי' ירקבו אבל הפרישן להביאן אחר החג דלאו נראו כלל מביא ואינו קורא וה"נ במשלח ע"י שליח וכל שמביאין ואינן קורין וכן מפו' בירוש' במס' בכורים וכתבתיה בבבא בתרא:

דף יט.

אי סבר קדושה ראשונה כו'. פירוש קדושת הבית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. אפילו בכור נמי נאכל בירושלם ואי משו"ה קרבה מקריבין אעפ"י שאין בית כדאמרי' בשבועות ובמגילה אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ומ"ה פשי' לי' בבכור דלא נאכל שהרי בטלה קדושת הבית והעיר ולא קרינא ביה לפני השם אלהיך אפי' מעשר נמי לא ניכול דהא לא קרינא ביה (קדשה לע"ל) לפני השם תאכלנו ואע"ג דעיקר מעשר דרבנן הוא אם לא קדשה לע"ל כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ועוד דאנן אפי' מעשר דאורייתא קאמרי' כגון שהיה לו מעשר מפירות של קודם גלות הארץ ומפרקי' לעולם קדשה לשעתה וקדשה לעתיד ואלו בנו מזבח נאכל הוא אלא הכא בבכור שנזרק דמו קודם חרבן הבית דמקשי' בשרו לדמו מה דמו למזבח אף בשרו למזבח ועכשיו אין שם מזבח לפיכך אינו נאכל עד שיבנו אותו ואקיש רחמנא מעשר לבכור מה בכור אינו נאכל אלא בזמן שיש מזבח אף מעשר.

כך גרסא זו כתובה ברוב הנוסחאות וקרוב לזה פירשה הרב אב ב"ד ז"ל ומי' אם בנה שם מזבח אוכל שם מעשר שאף אותו בכור נאכל שם ולא בעי' מזבח אחר. וק"ל כיון דקסבר קדשה לעתיד בכורים אמאי אינן נאכלין כדאמרינן בכורי' יוכיחו והלא מקרבין אע"פ שאין בית.

ובמס' תמורה מוחלפת שיטה זו בעיקר נוסחי. וה"ג לה התם: אי סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד אפילו בכור נמי אי קסבר לא קדשה אפילו בבכור נמי תיבעי פירוש תיבעי בכור שנזרק דמו קודם חרבן וחרב הבית ועדיין בשרו קיים אם נאכל בירושלם אם לאו אי קרינא ביה לפני השם תאכלנו הואיל ולא קדשה לא ואמאי

לא אבעיא לר' יוסי כבכור גופיה כדאבעיא ליה במעשר וה"ה לבכורים אלא דעדיפא מינה אקשי דמבכור ילפינן ליה ואיהו גופיה צ"ת. ומפרקי' לעולם קסבר קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד והכא בבכור שנזרק דמו קודם חרבן ועדיין בשרו קיים דמקשי' בשרו לדמו פי' היינו טעמיה דלא מבעיא לן ביה משום דפשי' לן דמקשי' בשרו לדמו.

ורש"י ז"ל גריס בשמעתין כי ההיא גרסא בתמורה ועדיין קשה בכורי' שנקרבו למזבח קודם חרבן אמאי לא מבעיא ליה דקאמר בכורים יוכיחו ואיכא למימר כיון דבעו הנחה וקריאה לגבי המזבח. והשתא ליכא מזבח לא מתאכלי ואף ע"ג דכבר קרא כיון דהשת' לא חזו לקרייה ולהנחה כדאמרי' בבכור אבל במעשר שיש בו צד מזבח מבעיא לן, כנ"ל.

ומי' לגרסת רש"י ז"ל קשה היכי אמרינן דסבר רבי יוסי לא קדשה הא רבי יוסי הוא דאמר קדושה ראשונה ושניה יש להם ג' אין להם. ואיכא למימר קדושת הארץ קדשה לעתיד אבל קדושת העיר והבי' בטלו משבאו פריצים וחללוה וא"נ משום ר' ישמעאל קאמר וליה לא ס"ל. ותו ק"ל כיון דקסבר לא קדשה היכי קרינ' ביה לפני השם אלהיך באכילה ובכל דוכתא דקאמרי' אוכלים קדשים קלים ואף על פי שאין חומה משום קדושה ראשונה לעתיד לבא קאמרי':

דף כ:

אלא בחדא התראה מי מחייב. וא"ק לך אמאי לא מחייבו (האדם) [והא רבי] רחמנא קרחה ולהכי כתב רחמנ' ליחייב על כל קרחה וקרחה אפי' בחדא התראה דאי בשתי התראו' פשיטא למה לי קראי ל"ק דקרתם לא רבי דליחייב יותר משא' איסורין שבתורה אלא שתהא כל קרחה וקרחה דבר בפני עצמו ואפ"ה בחדא התראה לעולם לא מסתבר דליחייב אלא חדא וכי רבי רחמ' בכגון דאיכא התראה כדמתרץ ואזיל:

אחד המקיף וא' הניקף לוקה. פי' הראב"ד ז"ל משום דכתיב לא תקיפו מדאפקי רחמנא בלשון רבים לא תקיפו פאת ראשכם אתרווייהו קאי ולהאי פירושא גבי השחתה דלא כתיב לא תשחיתו אין המושחת במשמע אא"כ נדרוש בהם רבוי (אלא וגלחו) [דלא יגלחו] דהוא לשון רבי' (ז"ל פירוש) א"נ לא תקיפו משמע [לא] תניחו להקיף דאפי' על הניקף אזהר רחמנ' ולהאי פירושא גבי השחתה נמי שניהם במשמע. ותניא בתוספתא הכי המקיף פאת ראשו של חברו שניה' חייבין כו' וכן קתני בפאת זקן ובקרח' ובשריט' ובכתובת קעקע ומשמע כלה משום לשון רבי':

דף כא.

מתני' **אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב על כל א' וא'**. פי' הא מתני מוקי' לה בנזיר בפ' ג' מינין בחבורים כלומר שפי' מן המת וחזר ונטמא ואפ"ה משמע דסתמא כרבי טרפון דתניא במס' שמחות היה עומד וקובר את מתו עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר פירש הרי זה לא יטמא נטמא בו ביום ר"ט מחייב ר' עקיבא פוטר. ואע"ג דגבי כלאים מוקי לה רב אשי בשהי' בעלמא אע"ג דלא פשט התם הוא דכתיב לא תלבש וכל שעתא ושעתא דלבוש לובש הוא. אבל הכא כתי' לא יחללו וכל זמן שלא פירש מחלל ועומד הוא ואינו חייב אלא א' כדאי' התם במס' נזיר.

והראב"ד ז"ל כתב הלכת' כמ"ד התם ביאה וטומאה אבל טומאה וטומאה פטור ומתני' דהכא מפ' הרב ז"ל דמוקי לה טומאה וביאה ולא ידענא לי' להאי פי' דטומאה וביאה (דכתב אחר) [בבת אחת] הוא דמחייב כגון שנכנס שם בשידה תיבה ומגדל ופרעו עליו המעזיבה ומתני' לא משמע הכי, וצ"ע.

וכת' הרב ז"ל כהני בזמן הזה שהן טמאי מת אין לוקין על הטומאה אבל אסורין וזה ודאי אינו שאין כל ענין שמועה זו אלא לנטמא בו ביום אבל לנטמא למחר הכל מודים שהוא חייב מפני שהוא סות' יום א' ומרבה טומאה לעצמו והכי תניא בהדיא באבל רבתי:

דף כא:

מתני': **יש חורש תלם אחד והם מוקדשים**. פרש"י ז"ל אמוקדשים חייב שתים אשור משום לא תעבוד בבכור שורך וכל קדשי מזבח כשור וחדא אחמור שהוא בדק הבית משום שהזיד במעילה והזיד במעיל' באזהר' בגמר חטא חטא מתרומה כדאמרי' בסנהדרין ובתמורה זה פרש"י ז"ל במסכת פסחים.

וקשיא לן, ליחשוב תשע, דכלאים בכרם מחייב שתים חדא משום כלאי הכרם וחדא משום כלאי זרעים דהא כל זורע כלאי הכרם חייב שתים אי אתרו ביה משום כלאי זרעים ומשו' כלאי הכרם כמו שפירשנו במס' חולין. וכי אקשי' בגמרא ולחייב נמי משום זורע ביום טוב ליקשי הא ותו למה לי למתני כלאים דכרם ליתני כלאים סתמא שאף בכלאי זרעים הוא לוקה ותו דאוקימנא בגמרא מידי דאיתיה בשאלה לא קתני ואקשי' הקדש ואוקימנא בבכור ובבכור ליכא מעילה דממון כהן הוא.

ולפיכך נראה לפרש דלא מחייב משום דמוקדשים אלא חדא משום לא תעבוד בבכור שורך ואחמור לא (מחייב בה משום דבבכור עסקי' דמידי דאיתיה בשאלה לא קתני ולית

בה מעילה) וכלאי הכרם קתני לאיחיובי תרתי משום כלאים בכרם ומשו' כלאי זרעים דתרי לאוי נינהו:

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

נכתב ונחתם על ידי יוסף גרשון בר מאיר גרשון ס"ט למשכיל ונבון ר' נסים ביבא"ש ועשיתי אותו בהיותינו קורין תורת אלהינו בגוארדה לה חג"רה בישיבת המאור הגדול מורינו ורבינו הרי"א. וסיימתיו לכ"ה ימים לר"ח אדר בשנת בזאת יבא אהרן אל הקדש. הם יזכהו להגות בו ובספרים אחרים ויקיים קרא דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה וכו':